STRIP SCHRIFT

22 jrg. nr. 3

RITSTIER over TOON
Interview FRANQUIN

STRIPDISTRIBUTIE

CLERKX OVER DOODVERF

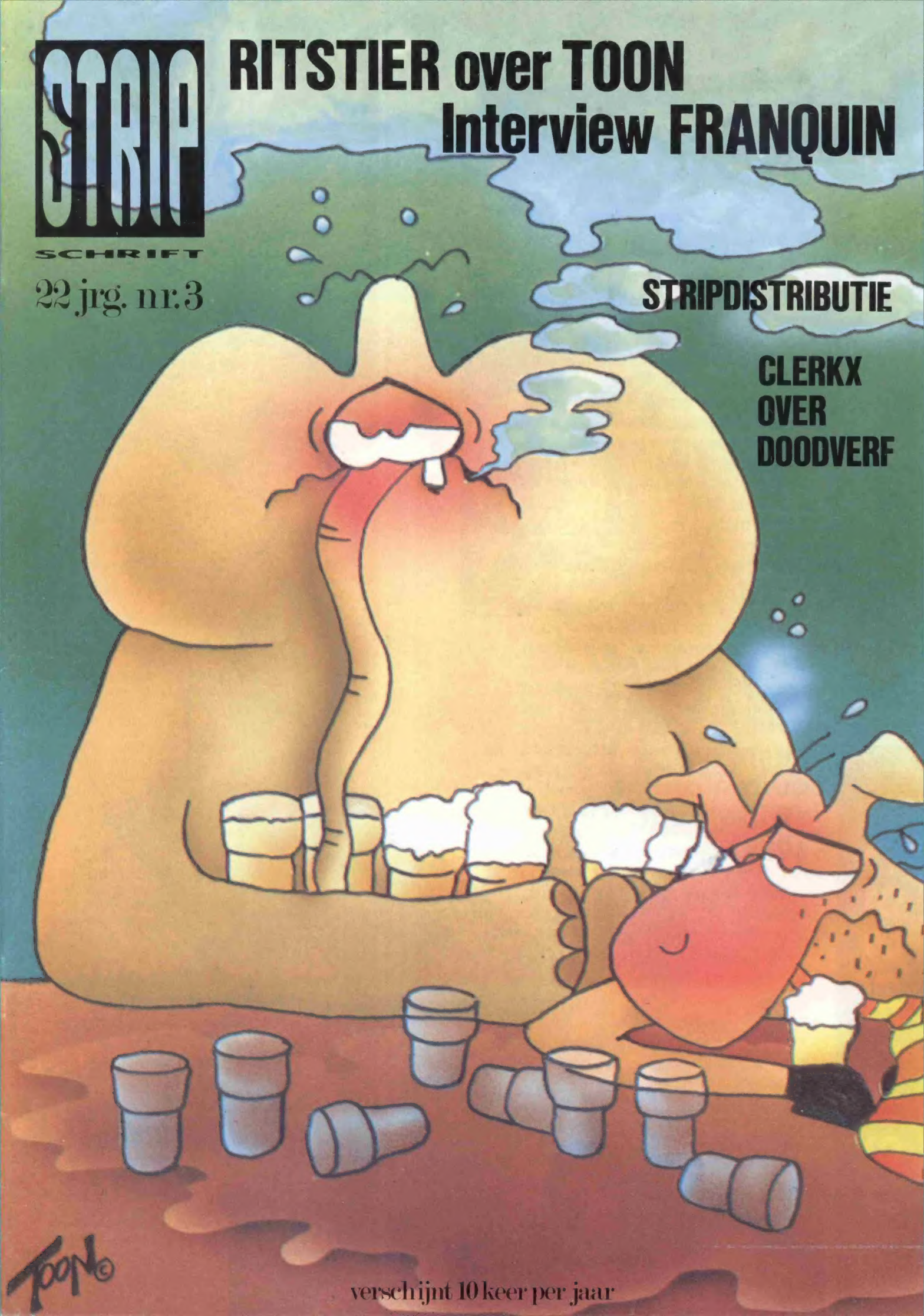

verschijnt 10 keer per jaar

TARDI

IN DEN HAAG

op zaterdag 5 november

120 RUE DE LA GARE

beste buitenlandse stripalbum 1988

casterman

STRIP
SCHRIFT

Jaargang 22 november 1988 nummer 3
Verschijnt 10 maal per jaar

Redactie:
Hans Duncker, Arco van Os, Hans Pols

Medewerkers:
Pam de Beer, Ben Bits, Marc Bulters, Baldi Dekker jr., Peter van Leersum, Nelleke Lindhout,Michel Nadorp, Cor Nijmeijer, Pascal Oost, Pieter van Oudheusden, Noël Ummels, Jan Vervoort

Redactie-adres:
Stripschrift, Postbus 4835
1009 AV Amsterdam Telefoon
020-158067

Stripschrift:
Stripschrift is een uitgave van het Stripschap, Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam,

Abonnementen:
f 52,50 lidabonnee
f 55,00 donateur-abonnee
Postbank 209948
of ABN-bank 54 89 74 330
ten name van Het Stripschap, Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam

Reprorecht:
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties Stripschrift
Voor de opgave van advertenties en de tarievenkontakt opnemen met de redactie van Stripschrift

Omslag:
Toon

REDACTIONEEL

Tegen de tijd dat u in dit nummer van *Stripschrift* begint te lezen gaan de stripdagen van start of zijn ze net afgelopen. Het jaarlijkse circus dat nog altijd in omvang toeneemt en iedere keer meer een bijeenkomst lijkt te worden waarop alle uitgevers de belangrijkste uitgaven van een heel jaar presenteren. Een nogal merkwaardige ontwikkeling en het zal nu ongetwijfeld duren tot volgend jaar februari of maart voordat er weer wat beweging komt in de stripmarkt. Nog langer zullen we moeten wachten voordat er weer interessante boeken verschijnen.
Enfin, zolang hoeft u niet te wachten op het volgende nummer van *Stripschrift* maar we slaan wel een maandje over. We zijn er in geslaagd om nadat u de brief van Het Stripschap ontving met veel kunst en vliegwerk drie nummers te maken. We hebben wat kunnen experimenteren en proberen om langzaam maar zeker toe te werken naar een vaste vorm voor het blad : gevarieerd, inhakend op de actualiteit maar ook de moeite waard om te bewaren.
Het volgende nummer van *Stripschrift* zal verschijnen in de eerste week van januari en ons goede voornemen voor 1989 is om elke eerste week van de maand, uitgezonderd juli en december, met een nieuw nummer te komen.

INHOUD

ARTIKELEN

7
Zo goed als de meester kun je het toch nooit
Willem Ritstier

4
Over stripalbums als tijdschrift en de moeilijke boekhandel
Hans pols

13
Curiosa Tom Poes en heer Bommel, niet alleen een randverschijnsel
Cor Nijmeijer

28
Who framed Roger Rabbit ?
Pascal Oost

INTERVIEWS

9
eerste deel van een interview met Andre Franquin
Hans Pols

15
Je kunt me ook feliciteren met een auto-ongeluk
Noel Ummels

RUBRIEKEN

17
Het laatste bericht
Ernst Pommerel

32
Collumn
Ben Bits

34
Nieuws

19
STRIPS
Archief 5 Jan Vervoort

31
Boeken

OVER STRIPALBUMS ALS TIJDSCHRIFTEN EN DE MOEILIJKE BOEKHANDEL

In juni van dit jaar maakte Aldipress de oprichting bekend van een nieuwe striporganisatie, die de verkoop van stripalbums via de vakhandel gaat begeleiden. Aldipress is een van de twee grote distributeurs van stripalbums in Nederland. De andere is Betapress, een bedrijf dat deze zomer ook in het nieuws kwam nadat bekend werd dat de Verenigde Lektuurbedrijven, waarvan het een zelfstandig onderdeel is, fuseerde met de Audax-groep. Aldipress is onderdeel van de V.N.U. en distribueert onder meer de uitgaven van de Standaard, Oberon en Arboris. Enkele uitgevers die Betapress vertegenwoordigt zijn Dargaud, Dupuis en Lombard

DOOR HANS POLS

DE ALDIPRESS STRIP-ORGANISATIE

Vanaf 1 mei is de heer Van Bekkum belast met de taak om vorm te geven aan de stripalbum-activiteiten van Aldipress. Deze beleidswijziging betreft een andere benadering van de stripalbummarkt door met een toegesneden assortiment stripalbums te komen tot een gerichte intensivering van onze activiteiten naar de vakhandel. Zo staat het in de brief te lezen die Aldipress aan relaties verzond. Ik vroeg Gerrit van Bekkum wat deze moeilijke zin precies inhoudt. Van Bekkum: "Je moet eerst weten hoe de situatie was voordat de Strip-Organisatie bestond. De hoofdactiviteit van Aldipress bestaat uit het "met recht van retour" distribueren van tijdschriften, pockets zoals de Boucquetreeks, specials en stripalbums. Met recht van retour wil zeggen dat onverkochte exemplaren na de verkoopperiode terug gestuurd kunnen worden naar Aldipress. Voor een deel van de stripalbums ligt dat anders. Met name de vakhandel, zoals stripspeciaalzaken, de boekhandel, tabakzaken en kiosken kopen stripalbums voor eigen risico in. Voordat de Strip-Organisatie er was moesten circa 30 vertegenwoordigers die Aldipress in dienst heeft hun aandacht over verschillende producten verdelen, waarbij men zich moet realiseren dat stripalbums ongeveer 5 % van onze omzet uitmaken. Het aanbieden van stripalbums aan de vakhandel gebeurde naast talloze andere activiteiten. Als distributeur van de belangrijkste stripuitgevers beschikt Aldipress over een stripalbum-assortiment met in alle genres de best lopende titels. De verkoop van deze albums vraagt om een gedegen kennis van de markt. De vakhandel verwacht terecht van ons goede adviezen met betrekking tot inkoopaantallen, assortimentssamenstelling en verkoopondersteuning. Daarom is de Stripalbum-Organisatie in het leven geroepen. Met een team mensen die een grote productkennis en affiniteit met strips hebben. Een team dat zich voor de volle honderd procent bezighoudt met strips." In de folder van deze organisatie is te lezen dat de groei die de verkoop van stripverhalen de laatste jaren heeft gekend, met als hoogtepunt een omzet van 60 miljoen in 1980, zich in 1987 gestabiliseerd had met een omzet van rond de 50 miljoen. De belangrijkste lezersgroep (6-9 jaar) wordt kleiner en concurrentie moet worden aangegaan met video, televisie en electronica. Tegelijkertijd groeit de markt voor volwassenenstrips maar langzaam.

Wat gaat er voor Aldipress veranderen?

Van Bekkum: "Een belangrijk verschil met vroeger is dat de Strip-Organisatie een eigen buitendienst heeft met vier vertegenwoordigers die circa 1200 verkooppunten bezoeken. We hebben Nederland verdeeld in vier rayons: noord-oost Nederland, Noord- en Zuidholland, West- en Midden Nederland en Brabant/Zeeland. De binnendienst bestaat uit drie medewerkers die - terwille van een vlotte communicatie met de vakhandel - via een gratis 06 - nummer bereikbaar zijn. Wij hopen met deze verandering het stripalbum met zijn specifieke eigenschappen de aandacht te geven die het verdient.

DE DEELNEMENDE UITGEVERS

Aan de Strip-Organisatie van Aldipress wordt deelgenomen door :

Les Editions Albert-Rene	(Asterix)
Joop Wiggers	(Jan, Jans en kinderen)
Land Productions	(André van Duin, Stamgasten)
Oberon	(Donald Duck, Doorzon)
Standaard	(Suske en Wiske)
Arboris	(Torens van Schemerwoude, De Huurling)

Deze uitgevers hebben, voor zover ze die in dienst hadden geen eigen vertegenwoordigers meer in dienst voor het aanbieden van strips. Andere uitgevers die Aldipress verspreid zijn Graton, Novedi, Casterman en Junior Press. Casterman heeft een eigen verkooporganisatie maar Aldipress verzorgt voor hen de tweede dag aanbieding. Dit betekent dat handelaren die niet via de vertegenwoordiger van Casterman besteld hebben de boeken een dag later via Aldipress geleverd kunnen krijgen. Zo kan het voorkomen dat van twee winkels in een zelfde stad de ene de boeken een dag eerder heeft dan de andere. "Dergelijke situaties zijn voor Aldipress op termijn niet aanvaardbaar. Men streeft ernaar om met de uitge-

vers te komen tot exclusieve distributie-afspraken".

REACTIES VAN UITGEVERS

Manu van Treek (Standaard) in Boekblad van 17 juni: "We hebben met Standaard zwarte jaren meegemaakt, maar in
M en P vonden we een partner met wezenlijke interesse voor het stripboek, terwijl Aldipress ons nu commercieel en logistiek ondersteunt."
Cees de Groot (Oberon): "Naast allerlei plaatselijke acties kan ik me ook voorstellen dat we ons in de kinderboekenmolen manifesteren." De Strip-Organisatie is er gekomen op initiatief van Aldipress. De erin samenwerkende uitgevers blijven tevens elkaars concurrenten en samenwerking op promotioneel gebied lijkt mij de eerste tijd niet zo waarschijnlijk. Wel is er, en dat bevestigt Van Bekkum, een organisatie ontstaan die dergelijke acties van individuele uitgevers onder de aandacht van veel mensen kan brengen.
Oberon en Standaard zijn de twee grootste uitgevers voor wie Aldipress de distributie verzorgt. Een van de kleinere is Arboris, grotendeels gerund door één man, Hans van den Boom. hem vroeg ik of de Strip-Organisatie veel kan betekenen voor hem als kleine uitgever. Van den Boom: "Daar kan ik nog weinig over zeggen. Ze zijn net begonnen en ik weet niet of er een gunstig effect is. We waren hier al een paar jaar over bezig en nu is de knoop doorgehakt. De huidige opzet klinkt goed. Hoe deze het gaat doen moet nog blijken."
Hans van den Boom is eigenaar van Arboris en van Titanic, twee uitgevers die verschillende distributeurs hebben. "Betapress heeft het exclusieve verspreidingsrecht voor de Titanic-albums. over eventuele gevolgen hebben we het nog niet gehad. De
vertegenwoordigers hebben net een eerste aanbiedingsronde achter de rug. Over een jaar kan zich pas een beeld aftekenen."

EEN AANGEPAST PAKKET

In het verleden wisselden sommige uitgevers om uiteenlopende redenen van distributeur. Blijft de groep samenwerkende uitgevers zo groot als die nu is ? Van Bekkum: "Ja. Het is niet de bedoeling om een zo groot mogelijke organisatie te krijgen. We hebben nu te maken met een kleine organisatie die gemakkelijk te besturen is en een select aantal deelnemers. We kunnen daarom een aantrekkelijk assortiment aanbieden waarin alle segmenten zijn vertegenwoordigd met de beste titels per segment." Dit pakket bestaat uit een aantal publiekstrekkers, meer op de liefhebber gerichte uitgaven en wat daar tussenin zit.
Worden al deze uitgaven met dezelfde intentie aangeboden?
"Ja, we hebben nu een aangepast pakket dat we aan de vak-en boekhandel aanbieden. De vak- en boekhandel zal wel meer geinteresseerd zijn in de "betere" stripalbums. Daarmee geef ik geen kwaliteitsoordeel maar het gaat wel om een ander soort strips dat vaak uitkomt als hardcover."
Freek Busweiler, commerciëel directeur Aldipress :" In de dalende markt heeft een aantal grote titels zich gehandhaafd. Verder doet zich de ontwikkeling van een volwassenenmarkt voor. In navolging van Frankrijk komen ook in Nederland steeds meer stripverhalen uit, vaak met harde kaft of als pocket. Wij stellen ons voor dat de vak-en boekhandel moet kunnen meeprofiteren van die ontwikkeling." Aldipress biedt, aldus Busweiler in Boekblad een op de mogelijkheden van de boekhandel toegesneden assortiment aan: "Een blik in de bibliotheek leert ons dat het stripboek als serieuze lectuur terrein wint. Waarom zou de boekhandel niet me willen verdienen aan de vijftig miljoen die jaarlijks wordt omgezet ?"

STRIPS IN DE BOEKHANDEL

Twee jaar geleden bezocht ik het kantoor van Betapress in het Brabantse Gilze waar men toen net begonnen was met het benaderen van boekhandels om ze voor strips te interesseren. Een blik in een paar winkels is voldoende om te zien dat er sinds 1986 niet veel is veranderd. Van Bekkum : "Als wij niet zouden geloven dat de boekhandel te interesseren is voor strips, zouden we ze niet aanbieden. Wij gaan uit van een toegesneden marktbenadering met een daarop geselecteerd assortiment, Betapress heeft denk ik een andere benadering."

DOE MEE !

Aldipress Strip Prijsvraag

Doe mee aan de Aldipress Strip Prijsvraag en win één van de tientallen luxe stripalbums!
Iedere bezoeker van de Stripdriedaagse ontvangt bij de kassa een deelnameformulier. Wie de prijsvraag goed oplost en inlevert bij de stand van Aldipress maakt kans op het winnen van een luxe stripalbum. Hoe laat de trekkingen plaatsvinden wordt ook bij de Aldipress-stand bekend gemaakt.

Aldipress Distribueert de populairste stripalbums van Nederland

Voor de vijfde maal in suksessie zijn de albums van de Stripschapprijswinnaar te vinden in het Aldipress assortiment stripalbums.
Na Piet Wijn, Peter de Smet, Dick Matena en Gerrit de Jager valt in 1988 de eer aan Toon van Driel, wiens albums exklusief voor de Aldipress Stripalbum Organisatie worden verspreid!

ALDIPRESS

4 - 5 en 6 november
Stripdriedaagse 1988 Congresgebouw - Den Haag- Stand nr. 52A

ALDIPRESS

In het volgende nummer van Stripschrift komen we uitgebreid terug op die "andere benadering" van Betapress. Nu volgt vast een korte reactie van Ad Dijkstra, account manager Betapress op de oprichting van de Strip-Organisatie Aldipress heeft een ander soort fonds dan wij. Economisch gezien is het nog maar de vraag of zo'n stripunit kan. Erg nieuw is hun benadering niet want wij werken al zo'n twe jaar op ongeveer dezelfde manier en we zijn niet van plan om dat te veranderen. De aanbieding wordt bij ons al een tijd persoonlijk gedaan. Zo'n persoonlijke benadering is intensief en moet goed begeleid worden, zeker als er een tweede bestelling komt."
Heeft Betapress succes met het benaderen van de boekhandel?
"Het tempo is niet wat wij graag zouden zien. De boekhandel is moeilijk in beweging te krijgen. er zijn nog altijd veel boekhandels die geen tijdschriften hebben om over video maar te zwijgen. De boekhandel heeft een ander gedrag. Ze zijn veel meer dan kiosken gewend om op aanbieding te kopen. Daar moeten we op inspelen en daar hebben we nu ook gesprekken over met de Boekverkopersbond."

DE TOEKOMST VAN HET STRIPBOEK

Het gaat niet goed met het stripverhaal. Dat zal niemand hardop zeggen, maar een initiatief als de oprichting van een Strip-Organisatie is een aanduiding voor de bezorgdheid die leeft over de toekomst van het stripboek. Een aantal succesvolle series zal wel blijven verkopen maar het zijn juist de minder bekende series waar men zich zorgen om maakt. En dat leidt tot initiatieven zoals het uitbrengen van pockets en intensiveren van de informatievoorziening, bijvoorbeeld zoals Betapress dat doet met de krant die vlak voor de stripdagen verscheen.
Als een belangrijke factor om strips onder de aandacht van een groter publiek te brengen zien zowel Aldipress als Betapress de Acceptatie van strips door de boekhandel.

Het team van Aldipress

FUSIE AUDAX-GROEP - VERENIGDE LEKTUURBEDRIJVEN

In juni van dit jaar nam de Audax-groep de veel grotere Verenigde Lektuurbedrijven over. Beide groepen werken op verschillende terreinen al lang samen. Nu de samenvoeging een feit is zijn binnen een holding een groot aantal activiteiten samengebracht te verdelen in drie hoofgdactiviteiten: uitgeverij, detailhandel en distributie. Onderstaand schema geeft een overzicht van de bedrijven waaruit nu de groep Audax - VLB bestaat.

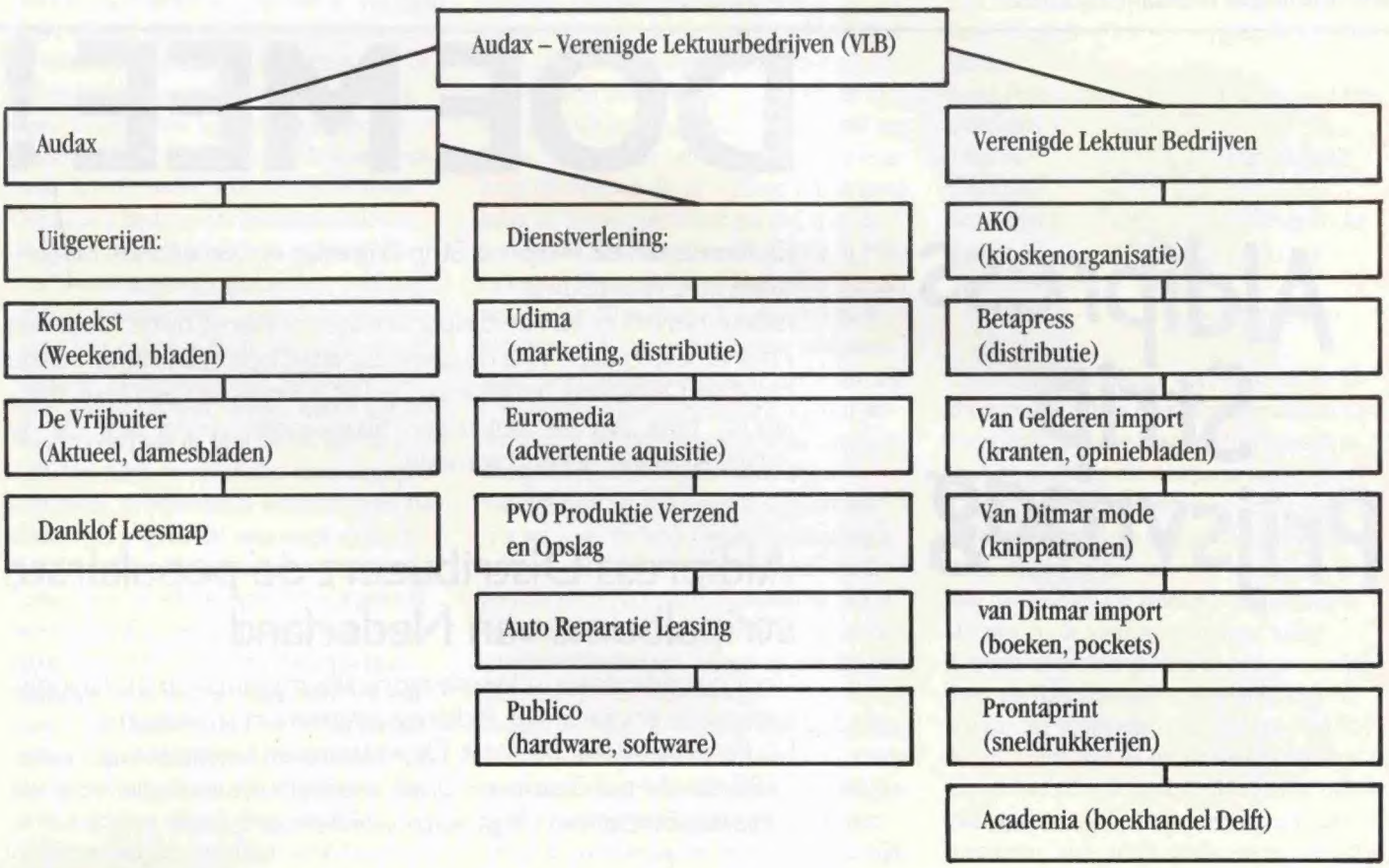

ZO GOED ALS DE MEESTER KUN JE HET TOCH NOOIT

WILLEM RITSTIER OVER TOON

Welke invloed heeft Stripschapprijswinnaar Toon van Driel op de jongste generatie striptekenaars? Stripschrift vroeg Willem Ritstier een poging te doen die vraag te beantwoorden. Zijn mening werd opgetekend door Pieter van Oudheusden.

Pas de afgelopen twee jaar heb ik echt kennis gemaakt met het werk van Toon van Driel. Eerst trok het me niet zo. Je moet door zijn stijl heen kunnen kijken en er de humor van inzien. Dat kwam bij mij pas heel laat. Ik keek in eerste instantie toch naar de stijl, omdat ik zelf teken. Pas in tweede instantie keek ik naar de humor. In mijn geval was dat vooral omdat ik zelf dagstrips ging maken.

Ik heb het werk van Toon pas heel erg laat ontdekt. Ik kan me nog wel herinneren dat een jaar of vijftien geleden iemand op school tegen me zei : waanzinnig, he, die strip Knudde, en dat ik er echt helemaal geen zak aanvond. Maar dat komt misschien ook omdat ik niet van sport houd. Later ben ik **De Stamgasten** gaan lezen, en dat vond ik heel erg leuk en die strip ga ik nog steeds leuker vinden. Het is de laatste tijd een van de weinige strips waar ik echt om lach. Maar in het begin ben ik zeker niet door Toon beinvloed. Het laatste jaar wel, vrij sterk zelfs. Ik zie dat ook mensen als Gerrit de Jager en Wim Stevenhagen door hem beinvloed worden. Dergelijke stijlen hadden er nooit kunnen zijn als Toon er niet was geweest. De mensen accepteren nu dat je met een simpel poppetje een leuk verhaal vertelt. Vroeger bestond het idee dat je alleen met goede tekeningen een leuk verhaal kon vertellen. Maar dat hoeft niet, de kwaliteit van een strip kan ook in de humor zitten. Het werk van Reiser en dergelijke tekenaars zat in de alternatieve hoek en bleef daarin ook een beetje steken. Het werd door een groot publiek nog niet geaccepteerd als een manier om een strip te vertellen. Vanaf **Knudde** wordt dat wel geaccepteerd. Vandaar dat tekenaars die vroeger een beetje als minkukels werden gezien, nu in Nederland en ook in België hoge ogen gooien.

Je ziet die invloed van Toon niet direct in het werk van tekenaars terug. Bij mij ook niet. Ik ben in mijn tekeningen niet door Toon beinvloed, maar af en toe wel in mijn grappen. Het is ook een kwestie van mentaliteit. Ik probeer dat heel directe van Toon soms ook in mijn ei-

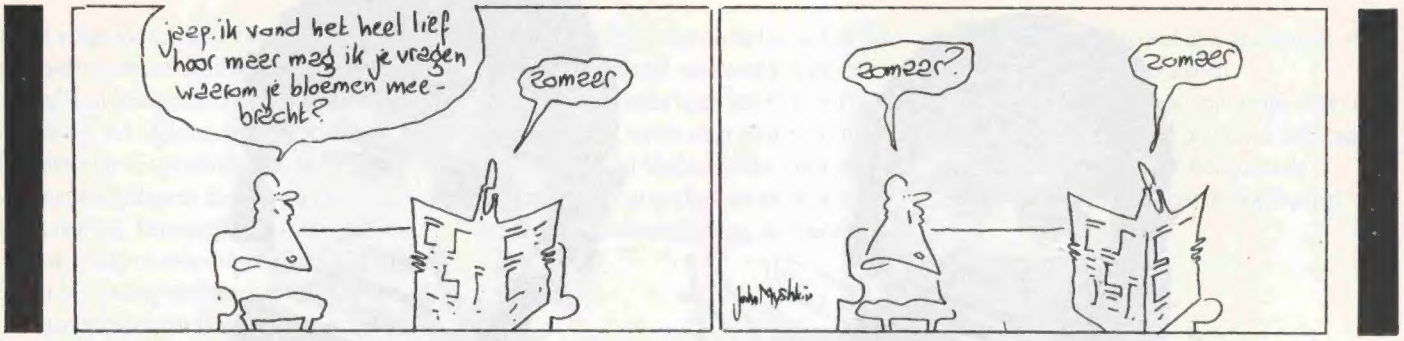

gen strip toe te passen. Ik merk ook steeds vaker dat die directe aanpak belangrijk is voor krantelezers. Je moet niet om een grap heendraaien. Het is een vluchtig medium, daarom moet je mensen heel direct aanspreken.
Iemand als Toon heeft zijn humor heel erg in die richting geperfectioneerd. De mensen moeten even kunnen lachen en daarna mogen ze de grap voor de rest van de dag vergeten. Het moet niet te intelligent of te intellectueel worden. Toon is wel intelligent maar op zo'n manier dat iedereen het begrijpt. Dat vind ik intelligenter dan grappen maken die maar drie mensen begrijpen. Wie een groot publiek wil aanspreken, moet veel meer nadenken over zijn grappen want hij moet ze zo kunnen vertellen dat ze voor iedereen te begrijpen zijn. Daar heb ik soms zelf ook moeite mee : een grap zo simpel vertellen dat echt iedereen hem snapt. Toon slaagt daar altijd verschrikkelijk goed in. Dat is zijn kracht.
Ik denk dat hij ook niet te veel moet gaan tekenen, zoals dat heet, want volgens mij is dat voor zijn stijl ook helemaal niet vereist. Je ziet dat hij soms de plank misslaat omdat hij te mooi wil gaan tekenen. Dan krijg je een beetje een **Paling en co** - effect : iets te mooi doen zonder dat het nodig is. Als Toon heel goed gaat tekenen sluit hij voor mijn gevoel niet aan bij het soort strips dat hij maakt, bij zijn identiteit als tekenaar.
Waar vaak commentaar op wordt geleverd : de inkleuring van zijn strips. Ik vind juist dat die heel scherp aansluit bij zijn tekenstijl. De identiteit van de tekening blijft ook met de inkleuring overeind. Niemand van mijn generatie is zo ver gegaan Toons stijl na te volgen. Dat is onmogelijk. Zijn stijl is uniek en past zo precies bij zijn persoonlijkheid. Je kunt wel proberen hem na te volgen, te plagiëren maar zo goed als de meester kun je het toch nooit.
Ik denk dat Toon heel belangrijk geweest is als stimulans voor Nederlandse tekenaars om weer dagstrips te gaan maken. Mensen als Windig en de Jong, De Jager, Hein de Kort en waarschijnlijk ook ikzelf gingen inzien dat krantestrips heel belangrijk zijn. Belangrijker dan week- of maandpublicatie. Met een dagstrip ontmoet de lezer dagelijks de figuur die je tekent, en die raakt met 305 afleveringen per jaar meer met zo'n strip verbonden dan met 2 pagina's per week. Dat is denk ik ook een van de redenen dat **Suske en Wiske** en **Ollie B. Bommel** zo populair geworden zijn.
De hoge frequentie waarmee de strip verschijnt is belangrijk. Eerst zie je op tegen die 6 stroken per week, maar Toon laat zien dat zoiets heel goed mogelijk is. Je moet alleen inboeten wat betreft stijl en je moet niet verwachten dat er binnen de stripwereld bewondering voor je is. Maar in principe is dat ook niet zo belangrijk : de stripwereld is zo klein, daar moet je het niet van hebben. Trouwens, die vragen meestal een gratis exemplaar van je album...
Je moet altijd in de eerste plaats voor jezelf en in de tweede plaats voor je publiek werken. En dan moet je je stijl aanpassen aan het tempo waarin je werkt. Daarbij kunnen kwaliteit en kwantiteit heel goed samengaan. Daar is Toon een voorbeeld van. Je kunt goed zien dat zijn stijl zich in de loop der jaren ontwikkeld heeft. Hij zal nooit de toptekenaar van Nederland worden, maar het is wel een heel herkenbare stijl die je voor die tijd nergens zag. Het is een stijl met identiteit en karakter, wat veel belangrijker is.
Af en toe gaat die grote productie natuurlijk ten koste van de kwaliteit - dat is altijd de ellende met een grote productie. Je ziet het soms ook bij Gerrit de Jager en zelf heb ik het gevoel ook wel eens. Maar het is logisch dat die kwaliteit soms lijdt onder een grote productie en het is lullig dat mensen vaak worden beoordeeld op hun zwakste strip, terwijl hun beste werk vergeten wordt. Ik vind dat je met zo'n omvangrijke productie gewoon het recht hebt dingen te maken die soms minder van kwaliteit zijn. Het kan ook niet anders. Geen enkele tekenaar met zo'n productie komt er onderuit. Je ziet het ook bij Amerikaanse tekenaars als Mort Walker en Dik Browne. Dat zijn grote namen op het gebied van de dagstrips, maar bijvoorbeeld de zondagaflevering van **Hagar** of **De familie Achterop**, daar kan ik geen moment om lachen.
Wat je produceert hoeft niet altijd een grap te zijn. Soms gebruik je een strip om een karakter naar voren te brengen. Dat kan ook heel leuk zijn. Een lezer hoeft niet elke keer aan het einde van een grap dubbel te liggen. Daar verkijken een hoop stripcritici - en trouwens ook stripmakers - zich op. Ik denk dat het veel leuker is als je om elk plaatje kan lachen. Bij Toon zie je meestal : als je drie plaatjes hebt zijn die bijna altijd heel leuk. Hij heeft meer moeite met hele pagina's, dat zegt hij zelf ook, drie plaatjes tekenen gaat hem vlotter af dan zo'n pagina. Je hebt die krantediscipline te pakken en zeker bij Toon is dat heel sterk met vier, vijf dagstrips. Dan is het niet makkelijk om over te stappen naar een strip die een weekfrequentie heeft. Wat je wel eens ziet, is dat mensen grappen uitrekken die men eigenlijk voor een krant had moeten gebruiken. Zoiets kun je je soms best permitteren. Je werkt elke keer weer tegen die deadline aan.

WEET JE WAAR IK ZIN IN HEB?
NOU?
IN EEN MERCEDES
EEN KOOLMEES IN EEN MERCEDES! ZIE JE T VOOR JE?
IN EEN VOLVO DAN?
IK GA EEN NORMAAL WIJF ZOEKEN!!

Het is moeilijk voor een tekenaar die het hoofd vol heeft met de dingen die in de wereld gebeuren om een grappig verhaal te tekenen.

EERSTE DEEL VAN EEN INTERVIEW MET FRANQUIN
DOOR HANS POLS

Een beetje opgewonden stapte ik uit de taxi die ons naar Zuid-Brussel bracht. Hier woont Andrë Franquin wanneer hij niet bij zijn dochter in Zuid-Frankrijk verblijft. Hij is een van de nog levende tekenaars die het naoorlogse Belgische stripverhaal grootgemaakt hebben. Ik verheugde me op een ontmoeting met de man die me zoveel geamuseerd heeft met zijn strips.

We werden vriendelijk begroet en konden plaats nemen in een zwart lederen bankstel in de modern ingerichte huiskamer van het echt-

paar Franquin. Aan een van de wanden herken ik een kat, getekend door Ronald Searle.

Naast de bank ligt een stapel recente boeken waarin werk van Franquin is opgenomen; een deel uit de blauwe reeks, de pocketversie van **Idees noirs** ...boeken die ongetwijfeld zullen verhuizen naar de kelder waar zijn boeken bewaard worden.

Franquin is één lange man van 64 jaar met een sprekend gezicht. Soms zijn zijn leeftijd en de gezondheidsproblemen waarmee hij de laatste jaren heeft gekampt aan hem te zien. Dan kijkt hij zwijgend voor zich uit, in gedachten verzonken. Iets later is hij een druk pratende en gebarende man die met jeugdig enthousiasme onze vragen beantwoord. Vragen die hem vast al vaak gesteld zijn.

Kort na onze entree, het is half drie in de middag, heeft de tekenaar ons van een borrel voorzien en ik krijg al snel het gevoel dat we op visite zijn bij een vriendelijke oom met wie wij in gesprek zijn rond het borreluur. Alleen de gebrekkige manier waarop wij het Frans beheersen en Franquin het Engels doet afbreuk aan dat beeld. Het is maart 1987.

Franquin heeft moeilijke jaren achter de rug. Dat blijkt wanneer Pieter zijn camera pakt om een foto te maken en Franquin hem tegenhoudt. Al enkele jaren staat hij niet toe dat er foto's van hem gemaakt worden.

De lancering van le Trombone

Franquin kreeg grote bekendheid als de tekenaar van **Guust Flater**, een strip die nog altijd enorm populair is en een nieuw publiek weet te bereiken. Een andere strip die hij jarenlang tekende was **Robbedoes**. Hij is de bedenker van talloze kleurrijke stripfiguren zoals de **Marsupilami** die nu een eigen serie heeft.

Voor velen was het een verrassing toen Franquin zich in 1977 in **Le trombone illustree** als tekenaar van zijn **Idees noirs** van een heel andere kant liet zien.

Andre Franquin : **Le trombone illustree** werd vooral gelanceerd door Delporte met mijn hulp op een moment dat wij niet erg ingenomen waren met de positie die **Robbedoes** innam.Er stonden bijvoorbeeld veel militaristische verhalen in die wij niet zo graag zagen.De sfeer tussen ons en het blad was niet zo goed. In die tijd was Thierry Martens hoofdredacteur en die had best goede kwaliteiten, hij heeft me altijd bij het blad betrokken. Persoonlijk heb ik niets tegen hem maar hij hield teveel van geweld en daar had ik het moeilijk mee. Delporte was jaren geleden hoofdredacteur van **Robbedoes** en hij is eigenlijk altijd hoofdredacteur achter de schermen gebleven en een deel van de verantwoordelijkheid blijven houden voor het blad.

Het is uiterst moeilijk om de toon te vinden van een blad. Met **Le trombone illustree** is dit niet gelukt en na dertig weken verdween het al. Maar het is een interessante poging geweest om een tijdschrift te maken die vooral in het vak een herinnering heeft nagelaten. We hebben ons goed geamuseerd en mijn **Zwartkijken** werd in **Le trombone illustree** geboren. Later ben ik hiermee doorgegaan in **Fluide glacial**, het tijdschrift van Gotlib. Het heeft nu nog veel succes in de boekhandel nu het als pocket is verschenen.

Le trombone illustree werd meegeniet als bijlage van **Spirou**. Het verscheen op een wat groter formaat en telde per aflevering 8 pagina's. In de loop van de dertig weken dat het blad bestond leverden talloze tekenaars bijdragen waaronder gerenommeerden zoals Jijé, Roba, Gotlib en Alexis die fabels illustreerde. Enkele jonge tekenaars werkten ook voor **Le trombone** zoals Comès, Rosinski en Jannin die erin debuteerde
met German en wij.

Er waren ook verhalen van Hausmann en een hele serie tekenaars van her en der. Het redactionele deel was misschien wat zwakker en geimproviseerder maar al met al was het een enthousiaste periode.Er waren twee of drie jonge tekenaars die in **Le trombone** begonnen en nu nog tekenen en laat ik Sirius niet vergeten die een heel leuk verhaal had. Wie waren er nog meer? Een hele massa tekenaars. Als ik geweten had dat je er over zou beginnen had

ik het boek even gepakt. In bijna elk nummer plaatste ik een reusachtige titel met veel personages. Die tekeningen worden nu opnieuw gebruikt.

Er was altijd wel discussie binnen het blad. We probeerden niemand voor het hoofd te stoten, het was een objectief blad.Vanaf de start lag **Le trombone illustree** wat moeilijk bij de uitgever van **Robbedoes**. Een artikel over de vrouw in de reclame werd geweigerd en ook religie bleek een teer onderwerp te zijn. Het was Delporte die de religieuze sekten aanviel. Hij deed hier een heel intensief onderzoek naar. En dat had interessante teksten op kunnen leveren, maar ik heb ze nooit kunnen lezen omdat er niets van verscheen. Alleen al de associatie met religieuze sekten was gedurfd. Hij ging met zijn plannen naar de uitgever die nochthans had beloofd niets te zullen censureren. Die werd heel boos zeggende :De religie is heilig! Het leuke was dat een week later de collectieve zelfmoord in Guyana de krantenkoppen haalde. Er waren honderden doden. Een of andere gekke chef vond dat iedereen dood moest, inclusief de honden.Dat was echt afschuwelijk. Jammer toch wel dat die stukken nooit zijn verschenen.

Franquin lacht om de absurditeit van zoiets als een collectieve zelfmoord. Het is de tekenaar van Zwartkijken die ik hoor lachen. Zwartkijken, de strip waarin Franquin de absurde dingen die dagelijks gebeuren aan de kaak stelde en de gevestigde instituties bespotte.

Och, ik viel er niet zo veel aan eigenlijk, ik maakte een enkele grap over de jacht, wapens....als we ons met dit soort dingen gaan bezighouden kun je alleen maar zwarte gedachten hebben.

Ik ben begonnen met **Zwartkijken** zonder echt te weten waar ik heen wilde. Je begint met dingen als man zakt door stoel enzo en daarna zijn mijn meest gedurfde grappen verschenen in **Fluide glacial**. Ik zou mijn eerste

dertig grappen nog eens moeten terugzien die in Spirou verschenen, die ben ik inmiddels vergeten. Het was moeilijk om wrede grappen in dat blad te zetten want de uitgever wilde een kinderblad, heel clean, fris en vrolijk.

Kerstmis in Afrika

Toen ik de **Zorglub** in **Robbedoes** zette werd ik wat ontmoedigd, want ze droomden van een soort marsupilami. Zorglub met al zijn toeters en machines, nee , zeiden ze, dat kan niet. Die gedachte maakte mij wat ijzig, van leeuwen en zo. En dat moest ik dan laten vallen voor een kerstboom. Kerstmis tussen de baobabs, erg vreemd.
Censuurgevallen zijn heel erg wanneer de auteur er niet van wordt verwittigd. Dat is misbruiken van je macht. Je kunt de tekeningen van een artiest niet veranderen, dan moet de uitgever het bespreken totdat een van beiden toegeeft. Bij Robbedoes was ik vooral het slachtoffer van zelfcensuur, er zijn grappen die echt niet door de beugel kunnen.
Nu wil men bij Robbedoes het beeld verjonin het verkeer, wat echt niet waar is. Enfin, ikwerd gezien als een macho en vaak uitgescholden om die verhalen met IJzerlijm.
Er gebeuren gekke dingen met het stripverhaal. Je kent vast **Bollie en Billie**. Een comitevan acht mensen publiceerde artikelen tegen deze strip en dit alleen omdat de vrouw als werkster werd getoond. Alle mensen vielen dan weer aan omdat volgens hen de mannen belachelijk gemaakt werden. Je kunt doen wat je wilt, op je kop gaan staan, er is altijd wel iemand ontevreden.

DE HEREN ROBBEDOES EN KWABBERNOOT?
EEN AANGETEKENDE ZENDING... HIER TEKENEN A.U.B.
VERZENDER KERSTCOMITE VAN DE HEMEL
O! 'T IS EEN ZAADJE DROMMELS! ZOEK NU MAAR!
SLIMME ROBBEDOES HE! HOE ZUL JE DAT HIER TERUGVINDEN!?
HE!
OH!

Zwartkijken moeten ze dan helemaal gegriezeld hebben. Ik heb geen reacties gehoord, maar ik weet dat zelfs enkele medewerkers van het blad **Zwartkijken** niet waardeerden. Ze vonden dat het niet thuishoorde in **Robbedoes**, een amusementsblad. Bij **Fluide glacial** was er volledige vrijheid. Daar kreeg je dit soort reacties niet.
Ik kan me voorstellen dat het niet eenvoudig is om in volstrekte vrijheid te werken. Er zijn twee posities. Als je voor **Kuifje** werkt, een blad voor brave jongens dan hanteer je onbewust een bepaalde zelfcensuur. Met **Ton en Tinneke** koos ik echt twee persoontjes die niemand kwaad doen. De sfeer bij Kuifje won mij meteen. **Ton en Tinneke** was ook een voorbereiding op **Guust Flater**. Bij Robbedoes kwamen in die tijd wat gevallen van censuur voor, dat is nu al weer lang geleden en de sfeer is er nu anders. Er was ook sprake van respect voor het geloof. Bij Robbedoes kreeg ik de opdracht om in een bepaald nummer op een bepaalde bladzijde iets over kerstmis te zetten. Dat was echt stom, want op dat moment zaten
Robbedoes en Kwabbernoot midden in een verhaal dat zich afspeelt in Afrika, tussen de gen, voor jongere kinderen. Zo zijn er bijvoorbeeld weinig vrouwen omdat daarmee direct de liefde, flirten en dergelijken op komen dagen. Net zoals indertijd de scholen nog niet gemengd waren.

Twee vrouwen

Franquin was een van de eerste tekenaars die in zijn strips vrouwen een essentiele rol gaf. Twee vrouwen trekken de aandacht : juffrouw Jannie en juffrouw IJzerlijm.
Jannie is de eerste vrouwelijke persoon in **Guust Flater**. Ik heb wel een of twee platen gemaakt waarin de liefde ter sprake komt, die zouden vijftien jaar geleden zeker gecensureerd zijn, maar ze gaan er niet echt diep op in. Dat zou overigens de lezer toch teleurstellen. Ik probeer met Jannie een beetje aan psychologie te doen, ze is verliefd en enthousiast over Guust.
De tweede vrouw is IJzerlijm. Ze is een heel apart persoontje dat veel avonturen beleefde, ze ging naar Afrika en ze was eigenlijk veel slimmer dan Robbedoes en Kwabbernoot. Maar ze kon niet rijden op die Vespa van haar. Er wordt veel gezegd dat vrouwen slecht zijn

Modern meubilair

Ton en Tinneke hebben geen sterk omschreven karakter. Ton is telkens weer het slachtoffer van de grappen. Hij was een soort Flater voordat Guust Flater er was. In die tijd keken we nog niet zo zeer naar wat er in de personages leeft, maar meer naar de buitenkant, het kapsel en dergelijke. Het meisje moest er natuurlijk knap uitzien maar de **Ton en Tinneke**-strips hadden geen band met de werkelijkheid. Dankzij de hernieuwde belangstelling voor meubels uit die tijd werd Ton en Tinneke opnieuw uitgegeven. Ik had toendertijd moeilijkheden bij Robbedoes en stapte over naar Kuifje. Toen ik het weer eens was geworden met Robbedoes werkte ik ineens voor twee bladen. Dat gaf enorm veel werk. Voor Kuifje wilde ik daarom een heel simpel verhaal tekenen. Ik tekende geen echte auto's omdat daarvoor teveel documentatie nodig was, ik besloot zelf auto's te bedenken. Maar dat was nog meer werk ! Je moet dan auto's bedenken in de stijl van die tijd en dat was best moeilijk. Dit geld ook voor andere voorwerpen zoals een koelkast.
Ik tekende allemaal meubels uit die tijd, zelfs mijn eigen meubels. Een aantal ervan werden

herkend door de zaken die ze verkochten en zo kwam ik een keer bij Tecno, een Italiaans bedrijf met een zaak in Brussel. De gordijnen daar waren afschuwelijk en ik herinner me een tafel op drie poten. Niet erg practisch, die valt zo om.
Voor Ton en Tinneke verzon ik alles. Voor andere verhalen had ik veel documentatie ter hand. Ik kijk hoe iets er in werkelijkheid uitziet en zet het dan om in karikatuur. Ik verzin eigenlijk niets want dat is erg moeilijk. In karikaturen mag ik dan ook niet te realistisch zijn want anders worden ze te serieus. Een karikatuur moet grappig zijn.
Ik ben jaloers op degenen die heel makkelijk verzinnen. Op het gebied van architectuur ben ik ook zwak. Ik ben verplicht om me te base-

ren op een soort nep-Parijs. Daarvan bestudeerde ik alle daken. Men zegt wel : Als je alles van de Brusselse architectuur van de jaren vijftig wilt weten, dan moet je naar de tekeningen van Franquin kijken. Dat is een onbewuste invloed. Jijé met wie ik in het begin samenwerkte verweet mij dit : Jij maakt het te brusseleirs. Het lijkt inderdaad veel op Brussel. Ik kreeg hierover overigens ook problemen met de uitgever. Ik begon Brusselse agenten te tekenen met zo'n witte helm en een zwarte cape. De uitgever legde me uit :We willen in een groot land als Frankrijk verkopen, probeer dus geen regionale dingen te tekenen. Ik heb me toen gedocumenteerd en in **Guust Flater** heb ik zelfs een Parijse agent getekend.

Humor en moraal

Ik gebruik liever documentatie over Parijs dan over Brussel. Ik heb een vrij complete documentatie over de straten van Parijs. Maar ik herhaal vaak dezelfde decors. Het resultaat is vaak iets tussen Brussel en Parijs in.
Een Nederlandse filmregisseur zei eens : Je moet nationaal zijn om internationaal te zijn.
Dikwijls is dat zo. Het beste bewijs is dat sommige boeken die een bepaalde bevolking betreffen internationaal het meeste sucses hebben. Strips in 1988 zien er anders uit dan in 1958. Dat is ook te zien in Robbedoes waarin nu een strip als **G.Rafzerk** gepubliceerd kan worden. **G.Rafzerk** is begonnen in de tijd van de oude uitgevers. Dat moet tegen de mening van een van hen in ontwikkeld zijn. Uitgevers willen geen trieste verhalen en lachen om de dood is iets onmogelijks. Ik geloof niet dat hierin iets is gewijzigd. Voor een kinderblad, zelfs in 1988 geeft het moeilijkheden als je met iets shockerends komt.
De laaste jaren werkte ik veel minder en in een rustiger tempo. Wat er zich aan censuur afspeelt komt mij niet meer zo ter ore, maar ik denk dat de situatie bij de kinderbladen niet echt gewijzigd is. Zelfcensuur blijft toch de beste censuur.
De strip zelf is echter volwassener geworden. Er zijn veel tekenaars die honger,oorlog, armoede, aanslagen en andere schokkende onderwerpen niet willen ontlopen. De strips worden volwassen en snobistisch. Daarom veranderen de striponderwerpen. Amuserende verhalen kunnen de staat waarin de wereld verkeert niet ontlopen. De tekenaar wil met de wereld meeleven. Hij wil het beeld van deze o zo kwetsbare wereld overbrengen, meepraten over de induistrieën, die ten onder gaan enzovoort. Er wordt veel gepraat over criminaliteit. Naar het schijnt zou die verminderen in Frankrijk, maar dat zal wel een verkiezingscampagne zijn. Agressie is aanwezig in alle landen. Maar als we ons hiermee bezighouden worden we direct voor racist aangezien en terecht. Het is moeilijk voor een tekenaar die zijn hoofd volheeft met de dingen die in de wereld gebeuren om een grappig verhaal te tekenen.
De Belgische strip is denk ik niet meer zo gewenst bij een bepaald publiek. Bij het grote massapubliek wel, daar kun je altijd aankomen met humor. Het zijn overigens juist die mensen die de minste reden tot lachen hebben die wegvluchten in humor.De joden bijvoorbeeld kennen fantastische humoristen. Als er een volk is geweest met weinig reden om te lachen, dan is dat wel het joodse. Iedereen heeft recht om te lachen.

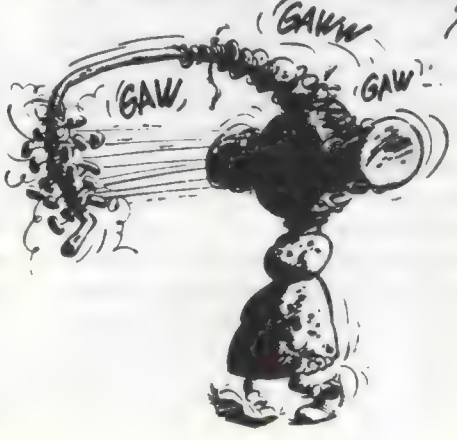

Denkt u dat humor kinderen voorbereid op de wereld waarin ze gaan leven.
Kinderen lezen werkelijk alles. Zelf las ik alleen stripverhalen toen ik klein was. Die hebben mij niets geleerd in pedagogische zin maar ik heb er wel door leren lachen. Dat is in ieder geval iets. Sommige mensen willen altijd iets bijbrengen aan kinderen, hen iets leren. Van mij mogen die mensen de boom in. Een kind leert uit zichzelf veel beter en veel meer. Er zijn maar weinig goede leraren. Een kind constant lastig vallen, opdat hij in alles de beste zal zijn, dat is te gek om los te lopen. Een kind kiest zijn weg zelf. Ik wil met mijn strips niet voor leraar spelen. Ik betreur het dat sommige leraren strips gebruiken bij het lesgeven. Ik vind dat strips zich meer moeten richten op de artistieke kant dan op de pedagogische. Zo maak je van een strip een vervelend boek, door het als lesboek te gebruiken. Ik heb nooit geprobeerd om mensen een moraal te leren, maar om hen aan het lachen te krijgen, om emoties los te krijgen. En daar schaam ik me niet voor.
Men zegt wel dat elke humorist en moralist is.
Ik heb me nooit een moralist gevoeld. Maar humor is belangrijk in het dagelijks leven, zeker voor kinderen. Kinderen kunnen echt in lachen uitbarsten. Zij lijden en amuseren zich veel intenser dan volwassenen. Ik zie dat aan mijn kleindochter die net iets ouder is dan twee jaar. De intensiteit waarmee zij lacht is ongelofelijk.

BOMMELCURIOSA NIET ALLEEN MAAR RANDVERSCHIJNSELEN

DOOR COR NIJMEIJER

Ze zijn lang niet altijd even fraai om te zien, die zogenaamde Tom Poes curiosa. Er is de afgelopen jaren zo veel geproduceerd dat het onmogelijk scheen er een goed gedocumenteerd overzicht van te maken. Toch ligt het er nu, het eerste echte overzicht van Tom Poes en heer Bommel-curiosa.

Onder de titel De curieuze wereld van Heer Bommel en Tom Poes verscheen het lijvige boekwerk bij Loeb uitgevers in Amsterdam. Samensteller Rob van Santbrink gaf daarnaast een catalogus uit, een zakelijke opsomming met richtprijzen erbij.
Dat laatste was aanvankelijk ook alleen maar de bedoeling van wat nu gerust zijn levenswerk mag heten, maar Peter Loeb, de uitgever die het aandurfde met Rob in zee te gaan verbond er een voorwaarde aan: een inventarisatie is prima, maar ik wil er wel een paar leuke hoofdstukken en achtergrondinformatie bij, anders is het alleen maar interessant voor de verzamelaars. Rob zocht en kreeg hulp van enige medeverzamelaars die hij tijdens zijn zwerftocht door Nederland al ontmoet had. Zwerftocht, want om zijn plannen te kunnen uitvoeren bezocht hij vele verzamelaars, samen met fotograaf Henk Bom om curiosa te beschrijven en te fotograferen.
Max Arian en Frits van der Waa schreven het eerste hoofdstuk, een prachtig essay over De wereld van Marten Toonder, een analyse van het ontstaan en de ontwikkeling van de dagstrip. De gegevens zijn gebaseerd op een grondige kennis van de avonturen van het tweetal in de dagbladen en op een interview dat Max voor de Groene in Ierland met Toonder maakte.

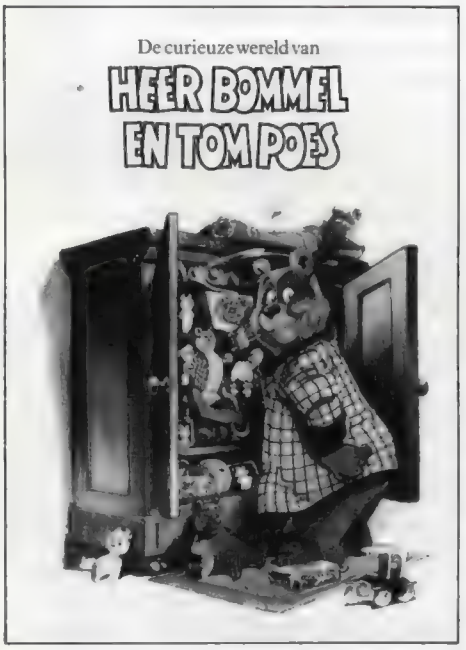

CURIEUZE ONTDEKKINGEN

Dit is een op zichzelf staande, lange beschouwing maar onmisbaar voor wie iets van de koppeling met de curiosa wil begrijpen. Zo ook het hoofdstuk over Tom Poes en heer Bommel in boeken en tijdschriften van mijn hand. Ter inleiding van de lange lijst met curiosa zorgde ik voor een beschouwing over dit onderwerp met de nadruk op merchandising, het promoten van producten met bekende stripfiguren. Tom Poes en heer Bommel in levende lijve komt voor rekening van Theo Koppelaar, die jaren studie heeft gemaakt van het optreden van het tweetal en hun bekenden op het toneel, voor de radio, op de televisie, in films en bij manifestaties. Ook het slothoofdstuk is door zijn toedoen zo volledig als het maar zijn kan: over de reeds lang verdwenen sprookjesstad Rommeldam in Oisterwijk.
Ziehier een beknopte opsomming van alles wat de lezertjes in dit prachtboek kunnen aantreffen, en ik doe dat met enige schroom omdat ik er zo nauw bij betrokken ben.
Recenseren zou niet op zijn plaats zijn, te veel ophemelen ook niet, maar toch neem ik de vrijheid het een boek te noemen dat zijn weg naar velen zou moeten vinden. Echte verzamelaars zullen de ervaring kennen dat ze als het ware naar ontdekkingen worden toegedreven. Zo overkomt ook Rob van Santbrink dat dagelijks. Zelfs toen het boek zover gereed was dat er niets meer aan de tekst mocht worden veranderd, trof hij hem nog onbekende curiosa aan. Een echt compleet overzicht is het dan ook niet, wel bijna compleet.
Met curieuze vondsten, zoals een bij toeval opgegraven lithosteen van het Tom Poesspel; het werd gevonden op de plek waar destijds een drukkerij was gevestigd aan de Houttuinen in Amsterdam. Ook het verhaal en een foto van het brandende Amsterdamse Carltonhotel tijdens de oorlog getroffen door een neergeschoten Engels vliegtuig. In het ernaast gelegen pakhuis teerden twintigduizend exemplaren van het beroemde spel en een in-

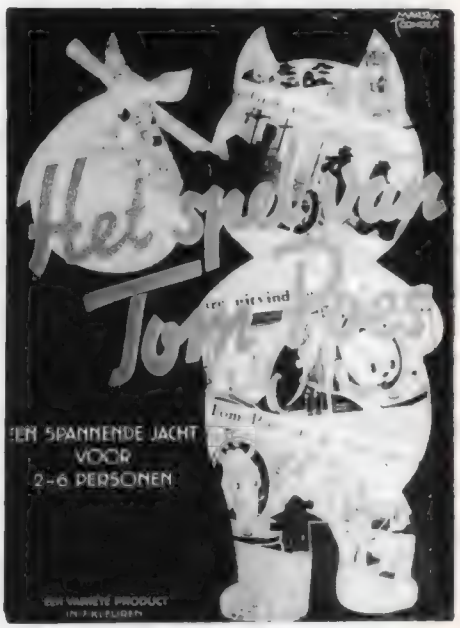

tegrale herdruk van het verhaal dat Jan Gerhard Toonder over het ontstaan van het spel in Barbarber schreef weg.
De speurtocht naar eventuele overblijfselen van de sprookjesstad Rommeldam in Oisterwijk: niet alleen documentatie en ansichtkaarten kwamen weer tevoorschijn, ook het karkas van het schip de Albatros werd teruggevonden. Gesprekken met oude Oisterwijkers completeren het beeld van het stadje uit onze jeugd.
Het onderzoek leidde ook naar betrokkenen bij de optredens van heer Bommel en Tom Poes op het toneel. Dat resulteerde in vele interessante gegevens en nog nooit, of lange tijd geleden, gepubliceerde foto's. Het tweetal speelde hoofdrollen bij Roberti's jeugdtoneel, bij de toneelgroep van Wim Sonneveld, bij Chris Hofmans kinderoperette en Bert Brugmans poppentheater. Voor de AVRO-microfoon waren er hoorspelen, Philips liet het tweetal radio's en gloeilampen in tekenfilms aanprijzen en in tal van bloemencorso's draaft het duo nog steeds op.
Een uitputtend overzicht met vele illustraties, dat geld ook voor waar het wat Rob van Santbrink betreft allemaal mee begon : spelletjes, ansichtkaarten, puzzels, kaarsen, zeep, shampoo en nog veel meer.

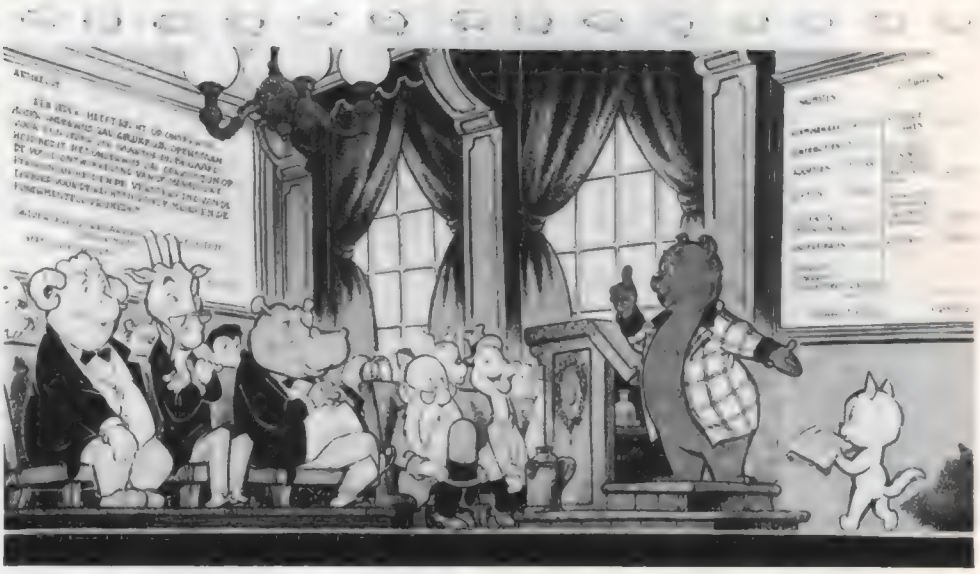

EEN HEER IN DE RECLAMEWERELD
Zijn opsomming begint met de eerste artikelen: spelletjes en puzzels in de eerste oorlogsjaren, een logische ontwikkeling wanneer de strip blijkt aan te slaan. Dit was ook de start van een eindeloze reeks curiosa op merchandisinggebied. Een vroegere directeur van Toonderstudio's, Albert Voster, kon dan wel in Adformatie het reclamevakblad in 1982 zeggen dat hij heer Bommel geen zeep liet verkopen, in de begintijd is dat toch wel gebeurd.
Ook rookworst, soep, havermout en snoepjes behoorden tot het werkterrein. De afgelopen jaren begaven de striphelden zich in de reclame nog vooral in advertenties voor voorname zaken als poezen, voedsel, kwaliteitskranten, banken en verzekeringen. Zij hadden toch al een voorkeur voor ideële doelen: veilig verkeer, goed watergebruik en reizen met culturele inslag.

Vandaar dat hun optreden altijd een zekere distantie heeft behouden, je kunt rustig hun avonturen lezen zonder direct aan iets plat commercieels te denken, anders dan bij de smurfen die er jaren over moesten doen om een benzinegeur kwijt te raken.
Niet alles wat de studio's heeft verlaten behoort tot de mooiste Toonder-producten. Er is weinig officiele documentatie beschikbaar en alleen aan de hand van interviews kan de geschiedenis nog worden achterhaald. Naast de echte studio-ontwerpen is er nogal wat illegaals op de markt gebracht, maar Rob kon dat dankzij zijn materialenkennis en met combineren en deduceren wel op juiste waarde schatten. Wanneer Toonder over "wat boven is gehaald uit grafkelders" spreekt en daar aan toevoegt dat het niet allemaal even fraai is, dan zal niemand hem tegenspreken.
Curieus is alles wel, om die uitdrukking maar te blijven hanteren. De ontwikkeling van de stripfiguren is er goed aan te zien, de verschillende fasen in tekenstijl en de ontwikkeling van de verteltrant, van het sprookjesachtige naar het meer realistische en beschouwende. Daarom vormt dit alles niet alleen maar een randverschijnsel.
Veel curiosa is in het boek ook fotografisch weergegeven, zowel in kleur als in zwart/wit. Kilometers film verschoot Henk Bom en even zoveel kilometers legden hij en Rob af, van Harlingen tot Maastricht, zelfs naar verzamelaars in Duitsland. Nachten en dagen waren er nodig om lijn te krijgen in het overzicht, lange telefoongesprekken en vele brieven, superlatieven zijn werkelijk niet genoeg, ook niet voor het speurwerk van Theo om de optredens van de stripfiguren, lang geleden, te laten herleven. Dat alleen al is een curiosum, en dan een van lange adem.
De kroon op het werk is gezet door Marten Toonder zelf. Evenals de Toonderstudio's en de vele mederwerkers daarvan uit verleden en heden putte hij uit zijn herinnering om feiten aan te dragen, maar bovendien maakte hij een prachtige omslagtekening voor het boek. We zien heer Bommel voor een rijkelijk gevulde boekenkast: speelgoed, spelletjes, puzzels... Olijk blikt de kasteelheer naar de lezer, ook een beetje verontschuldigend, maar nog meer met een zekere trots - en dat lijkt mij terecht voor een heer, die van stand is gebleven.

DE CURIUEZE WERELD VAN HEER BOMMEL EN TOM POES

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____ **Woonplaats:** _____

Tegen inlevering van deze bon (of een copie) bij de erkende boekhandel kunt u" De curieuze wereld van heer Bommel en Tom Poes", een uitgave van Loeb uitgevers bv, verkrijgen voor de aktieprijs van f 39,50 (winkelprijs f 49,50).

Deze bon is geldig t/m 31 december 1988.
Bonnr. 568006

AART CLERKX: HET IS ALSOF JE GEFELICITEERD WORDT MET EEN AUTO-ONGELUK

DOOR NOEL UMMELS

Aart Clerkx is de winnaar van de Stripschappenning voor het beste Nederlandse album van 1988. Ongehinderd door commercie en trends geeft Aart Clerkx blijk van een eigen geluid binnen de Nederlandse stripwereld.In **Doodverf** waardeert de commissie de eenheid tussen scenario en tekenwerk en de parodie op het pulpgenre en aspecten van de Amsterdamse scene. Zo luidt de motivering van de commissie voor het toekennen van de prijs. Hoe dan ook, succes voor de strip **Jan Tit** bleef uit. Het gesprek met Clerkx verliep een stuk moeizamer dan de onderstaande versie doet vermoeden. Op verzoek van Aart breng ik het mysterie van **Corta Martaise** onder jullie aandacht.

Ben je verguld met die penning voor Doodverf?

Het is een pijnlijke zaak. Het is alsof je gefeliciteerd wordt met een auto-ongeluk. Van het boek zijn nog geen tweehonderd exemplaren verkocht, terwijl het nu al een jaar uit is.

Vind je het wel terecht dat je ermee gefeliciteerd wordt ?

Ik had het terechter gevonden als het beter verkocht was. Als je een boek publiceert, in dit geval een strip, dan hoort de verkoop erbij. Er moet interesse voor zijn, want anders kun je het net zo goed laten.

Ben je het eens met de argumenten van de jury voor het toekennen van de prijs ?

Ja het klopt wel. Ze hadden er niet veel bij kunnen verzinnen. Mijn bedoeling was een boek te maken, dat lijkt op een pulpverhaal, dat je zo in de sigarenwinkel kan kopen.

PULP EN SNOBISME

Wat opvalt is het eliteraire taalgebruik van je personages, ze zijn snobistisch?

Het is makkelijk als je mensen om je heen hebt, mensen die je dagelijks ziet, om die in je verhalen te verwerken. Dan kun je het karakter beter vasthouden, je weet steeds als hij dit of dat gaat zeggen, dan komt het er op die en die manier uit. Het is net als tekenen naar de natuur, alsof je beesten in Artis gaat tekenen. Je kunt de woorden van je personages zo opschrijven, met de nodige styleringen natuurlijk...overdrijvingen... Mijn kennissenkring houdt er wel een bepaalde manier van doen op na. Ik maak een karikatuur van hun snobistische kant, omdat ik er niet van hou en tevens omdat ik zelf en beetje een snob ben. Maar zoals men in **Doodverf** spreekt, spreekt men gewoonlijk natuurlijk niet. Ik leg mijn personages telkens een net even moeilijker woord in de mond. Dat klinkt dan heel belachelijk.

De kunstwereld neem je ook flink op de hak?

Ja, zeker de handel, wat eromheen hangt. Niet de kunst zelf, want daar heb ik helemaal geen bezwaar tegen. Degenen die zich ermee be-

moeien zijn vervelend. Hoe drukker het is, hoe meer zo'n schilderij kost. Iemand kan in zijn achterkamer een schilderijtje zitten maken dat best goed is maar als hij er niet tientallen mensen bijroept dan verkoopt het natuurlijk niet. Voor **Doodverf** geldt eigenlijk hetzelfde: als er niet over wordt geluld, dan verkoopt het niet, en er is bijna niet over geschreven.

Ligt daar de oorzaak van het uitblijven van succes ?

Ook... en de grote pulpverkopers willen het boek niet verkopen. Ze denken dat ze er niks aan verdienen. Het is een klein dingetje voor hen, waarvan ze er geen duizenden verkopen. Dat noemen ze een losse flodder.

Hoe weten ze van tevoren dat Doodverf moeilijk zal verkopen ?

Hun andere pulp is in de eerste plaats veel goedkoper...**Doodverf** kost negentien gulden geloof ik en zo'n pulpboekje kost drie vijfenzeventig. Verder is de oplage van **Doodverf** laag. Het is niet bekend, niet voorgepubliceerd zodat er dus geen markt voor bestaat. Alles bij elkaar moet het voor hen een reden geweest zijn om het boek niet te verkopen. Maar **Doodverf** moet juist verkocht worden in die winkels, waar wil je het anders verkopen ?

Koester je niet de hoop dat door het winnen van de Stripschappenning er meer aandacht aan Doodverf besteed gaat worden?

Iedere aandacht er aan besteed is mooi meegenomen. Ik zit hier met stapels dozen, als meubels staan ze in de kelder. Die boeken moeten verkocht worden. Na de Stripdriedaagse zal het wel een beetje doorsudderen, maar ik denk niet dat er veel meer van verkocht zullen worden...

Beschouw je Doodverf als kunst?

Ja, kunst...een soort literatuur, want het is precies zo gemaakt als ik het wilde hebben. Ik heb geen rekening gehouden met de commercie, van : Ik zou dit moeten doen, of dat moeten doen. ... zo heb ik altijd gewerkt, ik ben te oud om daar nog verandering in te brengen. Het is natuurlijk leuk om precies te maken wat je zelf wilt.

Maar die erotische scene is toch een aanpassing, want je hebt hem in het boek gestopt, omdat sex hoort in het pulpgenre. Betekent dit nu dat je die scene met tegenzin getekend hebt?

Nee hoor, het zijn prachtige plaatjes. Het hoort bij het genre en mag niet ontbreken. **The saint** duikt op een gegeven moment altijd met iemand in bed. Het is maar een kort stukje in

een **Saint**-boek maar het moet want dan wordt even de verhouding getekend. Het is heel cliché-matig

Het hele begin van **Doodverf** is trouwens clichematig tot aan bladzijde 69 als er een poppetje van de Saint op de schutting staat getekend. Er zijn ongelukken gebeurd in verschillende galeries en dan komt de politie.. Jan Tit wordt gepakt, omdat de smeris denkt dat hij het gedaan heeft. Dat zie je altijd, dat de speurder het aanvankelijk gedaan heeft. Daarna bemoeien de kranten zich ermee en worden de types voorgesteld die bij de misdaden aanwezig waren. Zelfs de zinnen in dit beginstuk heb ik overgenomen uit het detectivegenre. Ik heb ze niet overgeschreven maar ze geformuleerd zoals men dat in het genre doet.

Waarin wijk je af van het pulpgenre en de detectiveverhalen ?

De tekenstijl, er zitten ingewikkelde verwijzingen in naar van alles en nog wat, het taalgebruik, de manier waarop een karakter zich ontwikkelt, het feit ook dat van Bleijleve en Van Praag detective gaan spelen, dat vind je in echte detectives natuurlijk nooit. Zij hebben in **Doodverf** eigenlijk helemaal geen functie en dat is het grappige aan hen. Jan Tit is honderd procent cliché, een dandy-achtige nietsnut die een tante heeft. Maar detectives hebben eigenlijk geen tante.

Het hebben van een tante is ook zo kinderachtig.?

Ja.

Hoe vind je de plot van Doodverf?

Het is geen heel sterke plot. Je hoeft er niet achter te komen wie het gedaan heeft, dat zit er niet in. In **Doodverf** gebeurt eerst dit, dan dat en op het einde houdt het op. Er zit geen verrassing in. Van tevoren weet ik vaak wat er allemaal in mijn verhaal voor moet komen en als dat er dan in komt vind ik het allang best. Sommige scenes werk ik al voor ze aan de beurt zijn uit, als ik nog met het boek moet beginnen

SHAKESPEARE

Ben je tevreden over de tekeningen ?

Sommige niet, sommige wel. Als je iets maakt waar je geld mee verdient, en waarvan je weet dat het regelmatig wordt gepubliceerd dan doe je op de een of andere manier anders je best. Ik wil niet zeggen beter, maar je werkt minder gespannen. Als je voor niks zit te werken heb je eigenlijk altijd in je achterhoofd dat het maar zo snel mogelijk af moet. Daarbij komt haast kijken want je zit als je eigen directeur eigenlijk niks te doen. Je weet dat er geen geld uit zal komen.

Had je van tevoren verwacht dat Doodverf niet goed zou verkopen ?

Natuurlijk. Er zijn er tweeduizend van gedrukt en als je daar de helft van verkoopt ben je net uit de drukkosten. Ik had verwacht er duizend te verkopen.

Ik ben momenteel bezig met een bewerking van Shakespeares **Macbeth** die in **de Groene** gepubliceerd wordt. **Macbeth** is veel preciezer getekend dan **Doodverf**. Ik kan er rustig aan werken en verbeter hier en daar wat aan, terwijl **Doodverf** grover, directer is getekend zonder de fouten te herstellen Mogelijk ga ik meer Shakespeare-bewerkingen maken. Het is goed te doen want zijn toneelstukken zijn zeer compact en beeldend geschreven. Er gaat niet veel verloren. Zijn korte scenes doen zelfs een beetje stripachtig aan. Macbeth is een dierenstrip met een rat in de hoofdrol.Ik denk dat voor een krant een dierenstrip al sneller-acceptabel is. Dieren zijn een beetje softer. Als je een muis in elkaar laat hakken, ziet het er toch even anders uit dan wanneer het een mens is. Het maken van een dieren- of mensenverhaal vind ik allebei even leuk. Ik heb zelfs verhalen gemaakt waarin ze allebei voorkomen. Maar als je dieren neemt breng je alles een beetje naar kinderniveau toe en ik denk dat je zo een echtere sfeer krijgt dan wanneer je realistisch werkt.

De nieuwe Jan Tit gaat Gangsters heten?

Ja, maar het werk daaraan ligt momenteel stil. Dezelfde personages zullen erin voorkomen, maar ik zal het wat moderner maken dan **Doodverf** en minder persoonlijk. Ik ga het wat politiek maken met verwijzingen naar de actualiteit. Maar mijn manier van tekenen zal niet veranderen niet omdat ik het zo het beste kan, maar omdat ik denk dat het zou moeten kunnen verkopen.

TIENS,... VOILÀ L'ACCORTE MORTAISE!
D'ABORD LES MAUVAISES NOUVELLES, PUIS LES MAUVAISES NOUVELLES. QU'EST-CE-QUI T'AMÈNE ?
IN VITRO VERITAS.
JE SUIS EMBARQUÉE DANS UNE HISTOIRE DE FÉCONDATION ARTIFICIELLE ET DE MUTATION CELLULAIRE QUI REMONTE AU XVIII SIÈCLE. ÇA TE DIT QUELQUE CHOSE ?
L'ERREUR EST HUMAINE, MAIS LA PERSÉVÉRANCE EST DIABOLIQUE.
À CETTE ÉPOQUE, LES ALCHIMISTES UTILISAIENT DES COURGES. PROCESSUS ANTIQUE, MAIS EFFICACE!

CORTA MARTAISE

Tot slot de geheimzinnige **Corta Martaise.** Zij speelt de hoofdrol in de Franstalige strip **les Hanseatiques** van Otto Kratt, uitgegeven door de firma Rastaman. Aart Clerkx stond perplex toen hij zag dat hij in deze strip fungeerde als tegenspeelster van juffrouw Corta. Hij had er geen weet van dat zijn persoon ingezet zou worden in een stripverhaal en zou nu wel eens willen weten wie hem gemobiliseerd heeft voor dit hachelijke avontuur.

Weet een van de lezers het ? Laat het de redactie van Stripschrift dan weten. Er worden bij mijn weten geen albums cadeau gegeven voor tips. **Doodverf** moet je zelf maar kopen als je erkende pulphandel het niet in huis heeft sommeer je hem maar daar onmiddelijk voor te zorgen.

HET LAATSTE BERICHT

OVER HET ŒUVRE VAN KUIFJE-TEKENAAR HERGE

redactie: Ernst Pommerel, 't Zand 2, 3811 GC Amersfoort, tel.: 033 - 631181

nr. 27
oktober 1988
(opgenomen in
Stripschrift
22e jrg. nr. 3)

NAGELATEN WERK IN L'UNIVERS D'HERGÉ - VI

Stukjes en beetjes

Vijf jaar geleden ging Hergé dood. Toch verscheen er deze zomer een hoop 'nieuw' werk van hem. In het zesde deel van L'Univers d'Hergé, Projets, Croquis, Histoires interrompues (=Plannen, Schetsen, Afgebroken Verhalen), een boek van 232 blz., komt een aantal belangwekkende zaken boven tafel. Het is een van de interessantste delen van de reeks tot nu toe.

Eerst maar even uitleggen om wat voor serie het gaat. De Parijse uitgeverij Rombaldi is al enige tijd bezig het werk van Hergé, in samenwerking met Casterman, op een speciale manier aan de man te brengen. Dat gaat op een nogal Lekturama-achtige manier: protserige, kunstlederen banden die de intekenaars op de reeks per post toegestuurd krijgen. Tussen 1984 en 1987 werd L'Œuvre intégrale d'Hergé uitgebracht, een dertiendelige reeks die dat 'intégrale' uit de reekstitel niet echt kon waarmaken maar desondanks toch met enige regelmaat voor een aangename verrassing zorgde. Tamelijke prijzige surprises trouwens, zo'n 95 gulden per deel.

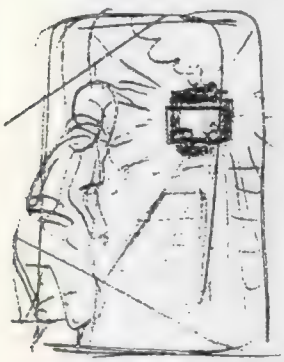

linksboven: uit het schriftje Tintin. Eléments.
Kanttekening van Hergé in de transscriptie van Benoît Peeters: Bandits détachent la locomotive (=Bandieten koppelen wagons af)
rechtsboven: uit Le Petit Vingtième 47 van donderdag 25 november 1937 (op de voorpagina van dit nummer nagenoeg dezelfde illustratie - zonder tekstballonnen - in zwart met rood en groen)

onder: schetsen voor Les 7 boules de cristal uit 1944(?)
De avonturen van Kuifje (nou ja, Tintin dus) verschenen toen in Le Soir; Hergé maakte ze thuis, aan de Av. Delleur in Boitsfort. In de rechtse Haddock is de kapitein uit Bollen 59 III 1 te herkennen, als hij in La Rochelle een hoed van de kade het water in wil trappen en zich daarbij flink bezeert, omdat kwajongens er een steen onder verstopt hadden.

Begin 1987 ging men met L'Univers d'Hergé van start, een serie die tien delen moest gaan omvatten. Nu Rombaldi onlangs is overgegaan in handen van een ander uitgeversbuis is de omvang van deze reeks teruggebracht tot zeven delen, die overigens praktisch even duur zijn als hun voorgangers.

Verantwoordelijk voor de samenstelling van beide series is Benoît - De Wereld van Hergé - Peeters. En wat hij in het meest recent verschenen deel presenteert is echt de moeite waard.
Zo komt hij met een schoolschriftje op de proppen, 28 bladzijden dik, dat in 1937 en '38 door Hergé moet zijn volgeschreven. Op het kaft alleen de woorden: Tintin. Eléments. Het gaat aanvankelijk vooral om invallen, korte ideetjes. Verderop in het schriftje wat kleine scènes in potlood en achterin wat meer gestructureerde aantekeningen voor Jo, Suus & Jokko. Het schriftje is jammer genoeg niet in facsimile afgedrukt zodat je nu moet afgaan op wat Peeters van de tekst heeft gemaakt. Zijn weergave - af en toe is er een bladzijde gereproduceerd - lijkt niet altijd even zorgvuldig. Maar leuk blijft het: allerlei invallen die Hergé toen nog niet kwijt kon, terwijl wij nu weten waar ze - soms járen later - terecht zijn gekomen. Een paar voorbeelden. Een losse gedachte als: "Duikerpak: ze vergeten te pompen of de luchttoevoer wordt afgesneden." Die belandde dus in De Schat van Scharlaken Rackham. Maar wat te denken van: "2 nieuwe figuren: de journalist en de persfotograaf"?! Die moesten dus wachten tot De Juwelen van Bianca Castafiore: Jan Kalebas en Piet Salie.
Tweede vondst is een opschrijfboekje, dat Projets et Projets de scénarios heet. Het stamt uit de jaren 1939/'41, telt zo'n honderd pagina's, maar is maar voor een kwart gebruikt. Het accent ligt hier wat meer op de commerciële mogelijkheden van zijn werk, maar daarnaast gunt Hergé ons bij voorbeeld ook een kijkje achter de schermen van De Krab met de gulden Scharen.

z.o.z.

Kramer versus Kramer met Dustin Hoffman en Maryl Streep in de hoofdrollen was één van dè filmsuccessen van 1979. Bekroning met maar liefst vijf Oscars onderstreepte dat nog eens.

Doordat zijn vrouw haar eigen weg wil gaan komt Ted Kramer er met zijn zoontje alleen voor te staan. Een van de vaste momenten van de dag is het voorlezen voor het slapen gaan. En Ted Kramer weet zijn voorleesboeken te kiezen; dat moet gezegd. Want op een avond zit hij bij zijn zoontje Billy op bed en leest, althans volgens de ondertiteling: "Kijk, daar is de eenhoorn... Verdorie, de luchttoevoer stopt... Alle wervelende windhozen! Waarom pompen jullie niet?" Een goed verstaander heeft maar een half woord nodig. En in dit geval wordt hij nog geholpen doordat voor- en achterkant van het voorleesboek te zien zijn: Red Rackham's treasure, oftewel De schat van Scharlaken Rackham, van Hergé!

Thundering typhoons!

Ted Kramer (Dustin Hoffman) en Billy Kramer, zijn zoontje (Justin Henry)

Kramer maakt zich er trouwens niet zo makkelijk vanaf als de Nederlandse filmvertaling van Caroline Pluvier doet vermoeden; hij houdt zich keurig aan Hergé's tekst. De scène mag bekend verondersteld worden: Kuifje heeft op de zeebodem het wrak van De Eenhoorn ontdekt en krijgt opeens geen lucht meer. Aan dek ziet kapitein Haddock tot zijn ontzetting dat Jansen en Janssen de pomp die voor de luchttoevoer moet zorgen in de steek gelaten hebben: "Thundering typhoons! What are you two doing there, instead of pumping?!..." (zie: Schat 40 en 41 I)

In het boek waarnaar de film gemaakt is, Kramer versus Kramer (1977) van Avery Corman, komt de hele scène niet voor. Dat pleit voor de smaak van de filmmakers...

Het... eh... Laatste Be... eh...

Wellicht overbodig, maar het is misschien wel zo netjes Het Laatste Bericht nog even bij de nietsvermoedende Stripschrift-lezer te introduceren.
Het Laatste Bericht is een periodiek dat - de ondertitel wijst daar ook al enigszins op - zich met alle mogelijke facetten van het werk van Hergé bemoeit. Wij zijn wat dat betreft niet kinderachtig.
Het eerste nummer verscheen op 22 mei 1977, ter gelegenheid van Hergé's zeventigste verjaardag. Tussen 1981 en 1986 was het stripinformatieblad Striprofiel zo vriendelijk Het Laatste Bericht bijna twintig maal onderdak te bieden; die gastvrijheid hebben wij altijd zeer op prijs gesteld. Striprofiel heeft de pijp inmiddels echter aan Maarten moeten geven, waardoor Het Laatste Bericht op straat kwam te staan.
We zullen nu op gezette tijden in Stripschrift melding kunnen maken van wat ons - in verband met Kuifje & Hergé - van het hart moet. U bent dus gewaarschuwd.

Vervolg STUKJES EN BEETJES

In een volgend hoofdstuk aandacht voor schetsen die Hergé alleen of met hulp van anderen maakte voor De 7 kristallen Bollen, De Zonnetempel, Het zwarte Goud en de allereerste dubbelpagina van het Maan-verhaal.
Daarna komt de periode tussen Cokes in Voorraad en Kuifje in Tibet aan de orde. Toen Cokes zo ongeveer af was, nam Hergé contact op met Michel Greg. Die zou hem wellicht ter zijde kunnen staan bij het maken van een nieuw Kuifje-verhaal. Uiteindelijk schreef Greg twee scenario's, die alletwee eigenlijk hetzelfde uitgangspunt hadden: Kuifje is getuige van een auto-ongeluk, dekt het slachtoffer toe met z'n jas en de gewonde - een geheim agent - ontdoet zich van belastend materiaal door het in een van Kuifjes zakken te laten glijden. Waar het om zou gaan wisten Hergé en Greg nog niet, maar ze wilden met iets minder afgezaagds komen dan een microfilm. Titels van de verhalen: Les Pillules en Tintin et le Thermozéro. Van het eerste verhaal geeft Peeters zowel de ruwe opzet als het scenario van Greg, verlucht met schetsjes van Hergé; van het tweede heeft hij een weergave gemaakt aan de hand van diverse ruwe pagina-indelingen van Hergé die geen van alle ooit de 43 pagina's te boven gingen.

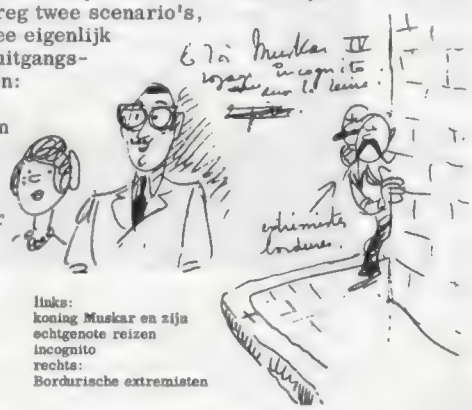

links:
koning Muskar en zijn echtgenote reizen incognito
rechts:
Bordurische extremisten

Ook hierbij wat schetsjes van Hergé èn acht geheel of gedeeltelijk in potlood opgezette pagina's.
Rond diezelfde tijd - eind 1957, begin '58 - speelde Hergé ook met het idee Kuifje nogmaals naar Amerika te laten gaan, naar een Indianenreservaat. Hij wint adviezen in, begint zelfs aan een scenario, maar houdt daar ook bijna direct weer mee op om aan Kuifje in Tibet te beginnen.
Ook over dat verhaal heeft hij de nodige tijd zitten dubben. Verschillende startpogingen, in tekst en beeld, getuigen daarvan.
In het hoofdstuk Croquis et Marges wordt opnieuw aandacht besteed aan schetsen die door of in opdracht van Hergé gemaakt zijn voor Het zwarte Goud t/m Kuifje en de Picaro's. Daarnaast geeft Peeters ook wat voorbeelden van de talloze figuurtjes die in die jaren in de marges van Hergé's strippagina's opdoken. Welk verhaal de opvolger van Kuifje en de Picaro's zou worden is toch vrij lang tamelijk onduidelijk gebleven. Hergé liet wel eens iets doorschemeren over een vliegveld, maar hoe de vork nu precies in de steel zat werd nooit duidelijk, ook niet na het verschijnen van L'Alph-Art.
Ook daar is een hoofdstuk aan gewijd, met tal van probeersels, in tekst en met tekeningen. Zo is er een scène op het vliegveld, in de winter. Vliegtuigen kunnen wel landen, maar niet opstijgen. Kuifje en de kapitein gaan Zonnebloem uitgeleide doen. Langzaam maar zeker komen er steeds meer bekenden op het vliegveld. De Jansens bijvoorbeeld. En Hergé komt met een lijstje met wel achttien potentiële bezoekers, onder wie koning Muskar en zijn echtgenote die incognito reizen en een groep extremisten uit Bordurië (of uit Syldavië, voegt Hergé eraan toe).

Peeters: '...uit de jaren van Vlucht 714 en De Picaro's...'

Vergeef ons deze wellicht wat al te saai uitgevallen inhoudsopgave. Het moest even. We wilden een idee geven wat dit deel van L'Univers d'Hergé zo ongeveer te bieden heeft. Ruimte om inhoudelijk op een en ander in te gaan ontbreekt ons momenteel, maar erop terugkomen doen we, zoveel is zeker. Het is niet voor het eerst dat in Het Laatste Bericht benadrukt wordt hoe aardig en leerzaam het is als je een kijkje in de keuken gegund wordt.
Het is overigens te hopen dat Casterman ook van dit deel een handelseditie uitbrengt, zodat ook niet-Rombaldi-intekenaars zich er over kunnen buigen.
Wij gaan daar inmiddels mee verder en hopen u spoedig wijzer te kunnen maken.

Niets vermoeiender dan dit vervoermiddel...

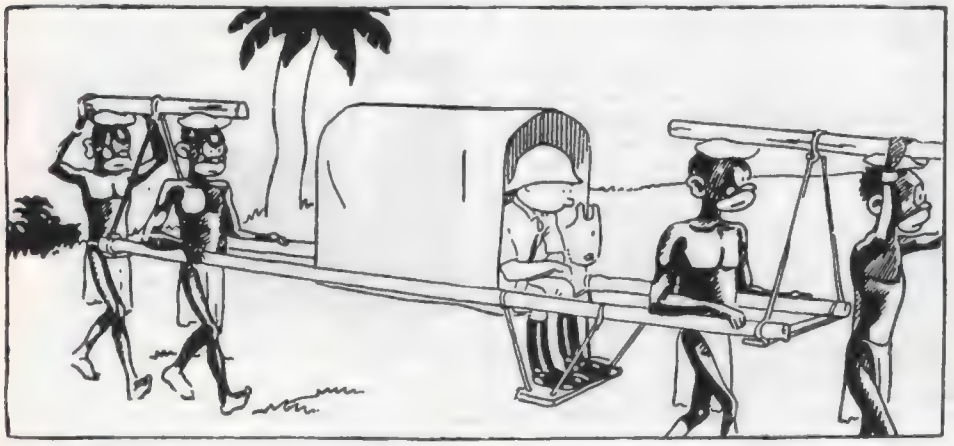

uit Le Petit Vingtième 17 van donderdag 23 april 1931

OP REIS DOOR CONGO

Kuifjes Congolese avontuur is bijna ten einde. Nadat hij een bende van Al Capone heeft opgerold, heeft hij een week van geluilak achter de rug, lekker zitten lezen op het terras van een luxe hotel. Dan gaan hij en Bobbie weer verder. En hoe!
Het was heel gebruikelijk om je in de jaren twintig en dertig als blanke per 'tipoye' - want zo heet zo'n draagstoel - door Congo te laten vervoeren. De scène waaruit bovenstaande illustratie afkomstig is verscheen in 1931 in Le Petit Vingtième, het jaar waarin ook de albumversie van het verhaal zou verschijnen, Tintin au Congo. Vier jaar eerder, in 1927, kwam Voyage au Congo van de Franse schrijver André Gide uit. Daarin bracht hij in dagboekvorm verslag uit van de reis die hij door Congo maakte, in 1925. Het verslag van die reis, die hij maakte in het gezelschap van de jonge cineast Marc Allégret, bevat een aantal fragmenten dat we u in verband met Kuifjes wijze van reizen niet willen onthouden.
Eerst uit het naschrift een omschrijving van het vervoermiddel in kwestie: "De tipoye is een draagstoel die is opgehangen tussen twee takken van de reusachtige ban-palmboom. Tussen deze 'disselbomen' lopen de dragers, twee vooraan, twee achteraan. Aan deze bomen zijn twee draagriemen bevestigd - een voor elk paar dragers... Boven de stoel een aantal matten, gedragen door een boogvormig vlechtwerk van takken: de shimbeck, het dakje dat je beschermt tegen de zon en je belet een steek te zien. Het doet soms het hele gevaarte, als dit niet volmaakt in evenwicht hangt, naar een kant overhellen en zakt dan soms in zodat je geen plaats meer hebt."
En uit het dagboek zelf:
16 november 1925: "Gisteren geen aantekeningen kunnen maken; we waren bekaf toen we 's avonds arriveerden op de post van Bafio. Nochtans hebben we bijna de hele etappe van zo'n vijfendertig kilometer in de tipoye afgelegd. Niets vermoeiender dan dit vervoermiddel, althans wanneer de tipoye-dragers niet echt goed getraind zijn. Je wordt voortdurend heen en weer geschud als zat je op de rug van een slecht paard. Onmogelijk om te lezen."
21 november 1925: "In de tipoye, waarin ik toch niet lezen kan, neem ik alle gedichten door die ik van Les Fleurs du Mal vanbuiten ken, en leer enkele nieuwe."
30 november 1925: "Ik had zeer lang gelopen, en toen ik me gereedmaakte om weer in mijn tipoye te kruipen, sprongen de steunriemen zodat ik op de grond donderde."
17 december 1925: "Deze weg wordt zwoegen. Onder een blakke zon 'genieten' we van het volmaakte eentonige landschap en verlaten nauwelijks onze tipoyes. Te heftig door elkaar geschud om te kunnen lezen."

De opvattingen van Gide en Hergé over het koloniale stelsel in Frans en Belgisch Congo lopen trouwens sterk uiteen. Waar Hergé de zegeningen van het Belgische kolonialisme schildert, is Gide diep verontwaardigd over de excessen van het Franse. Het verschijnen van Voyage au Congo leidde zelfs tot een internationale conferentie in Genève waarbij het boek als belangrijk bewijsmateriaal diende.

André Gide: Reis naar Congo
vertaald door Leonard Nolens
Leuven, Kritak, 1987

Archief no.5
Jan Vervoort

Naast Joost Swarte en Henk Kuijpers is Jan Vervoort (1948, St. Oedenrode) een van de meest prominente Nederlandse vertegenwoordigers van de klare lijn. Door zijn strips voor Titanic Melior en Eppo wordt vervolgd Elno werd hij bij een groter publiek bekend. Van het eerste album van Melior De muurschilder, verschenen eind vorig jaar een Nederlandse, Duitse en Franse editie. In juli werd ook het eerste album van Elno Deja-vu in Smon Tang gepubliceerd. De Franse versie hiervan verscheen eerder.

Veel minder bekend zijn de strips die Jan Vervoort acht jaar lang maakte in opdracht van uitgeverij Malmberg voor de jeugdbladen Jippo en Taptoe. In dit nummer van Stripschrift herdrukken we een verhaal van Pim Perikel uit Taptoe

Pim Perikel's Pee-team

IK HEB HET DE HELE DAG OOK ZÓ DRUK GEHAD ED ! NU ZAT IK NET LEKKER RUSTIG WAT TE ETEN ---
--- EN TOEN GING DIE VERVELENDE TELEFOON ! JA -- IK KEN DAT ! MAAR WAT IK JE VRAGEN WIL - DE --- HEB JE NOG AAN VANAVOND GEDACHT, WANT -- JE - WEET - WEL KOMT WEER !

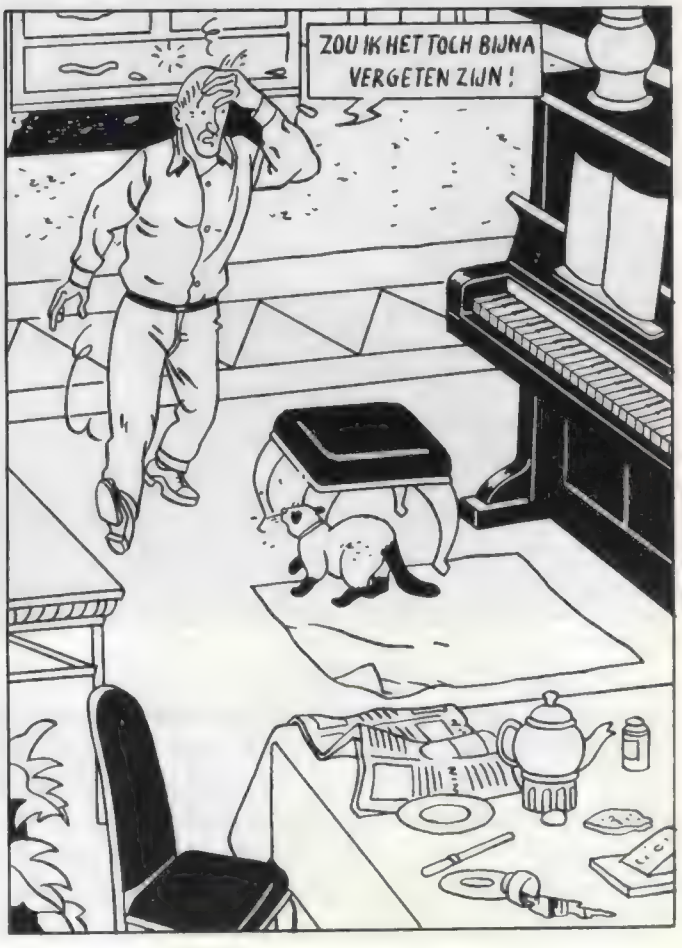

VERGETEN DAT HET VRIJDAG-AVOND IS !!
DÉ TELEVISIE-AVOND VAN DE WEEK, MET DE VOLGENDE AFLEVERING VAN HET 'A-TEAM' !! WAAR IK ALTIJD; IEDERE WEEK --NAAR KIJK! DOOR MIJN VERGEETACHTIGHEID ZOU IK HET VANDAAG BIJNA GEMIST HEBBEN, ALS EDDY NIET GEBELD HAD!
TSSS!
IK BEN ER ECHT AAN GEHECHT GERAAKT, AAN HET 'A-TEAM' !! HET IS NET ALSOF MURDOCK-FACE-HANNIBAL EN B.A. ---
-- OUDE BEKENDEN VAN ME ZIJN; VRIENDEN BIJNA !! EN ZOALS DIE JONGENS ZICH OVERAL DOORHEEN WETEN TE SLAAN !! FANTASTISCH !!
ALTIJD KOMEN ZE OP VOOR DE ZWAKKEREN EN VERSLAAN ZE DE SLECHTERIKKEN !! ONOVERWINNELIJK EN VOOR NIETS OF NIEMAND BANG !!
WAT EEN AVONTUURLIJK LEVEN MOET DAT ZIJN ! WAAROM BEGIN IK ZELF EIGENLIJK NIET ZO'N TEAM !!
MIJN EIGEN TEAM! DÁT ZOU LEUK ZIJN! EH--HET 'PEE-TEAM'! MET DE 'P' VAN PIM! HET ZOU TOCH KUNNEN !!
ER IS VAST WEL IEMAND DIE DE HULP VAN HET 'PEE-TEAM' NODIG HEEFT!
BEST WEL !!

NAARLING DAT JE BENT ! JE WEET DAT IK JE NIET AAN KAN Hé !!
DAAR HEB JE HET AL ! HIER IS BEHOEFTE AAN HET 'PEE-TEAM' ZO TE HOREN !!
WAT IS ER AAN DE HAND MEVROUWTJE ? WORDT U BELAAGD OF ZO ?!
BELAAGD ?! WIE ?! IK ?! NEE HOOR !
KUKELEKUU !!
MIJN HAAN IS ONTSNAPT !
?
GEEN NOOD ! DAT IS ZO GEFIKST !! EVEN KLIMMEN EN 'KIP-IK-HEB-JE' !
HET IS EEN HAAN !
!
EERST EEN STRATEGISCHE BENADERING EN DAN --
KAAAAA
-- IN DE AANVAL !!
!

NEEEE!
RAAAAAKK

UILSKUIKEN !! MISLUKTE PRONKHAAN ! MIJN HELE KIPPENHOK IN DE VERNIELING !!
KRAK

DAT HOK HEB IK ZÓ GERESTAUREERD ! VANGT U ONDERTUSSEN DE KIPPEN MAAR VAST !!

OKEE -- OKEE !! IK BEN AL WEG !! IK WIL ME NIET OPDRINGEN !!!

HEEE -- KIJK UIT WAAR JE LOOPT MAN !!
VROEM
21 JV-18
AI -- AI -- AI !!
BANG
DE SCHADE IS AANZIENLIJK, ZO TE ZIEN !
!!
ALS EEN KIP ZONDER KOP DE WEG OPRENNEN, HÉ !! WACHT, DAN ZAL IK JOU EENS EEN VERKEERS-LESJE LEREN !!
MAAR -- LATEN WE TOCH ALS TWEE VOLWASSENEN DE ZAAK RUSTIG BESPREKEN A.U.B !
LAAT JE NIET DOOR HEM BE-PRATEN. VOOR JE HET WEET ZIT JE MET DE BROKKEN !
?
PAS TOCH OP !! NU LAAT JE HEM NOG LOPEN OOK ! VOORUIT ER ACHTER AAN !!

GROENTE + FRUIT
SUN KING
BROOD + KROKET
HET BEGINT AL AARDIG OP HET 'A-TEAM' TE LIJKEN! DIE ZIJN OOK STEEDS OP DE VLUCHT!
ITALIAANS IJS
MELK
Parre

OPGEJAAGD EN VOGELVRIJ !! IK ZAL ME MOETEN VERSTOPPEN! SNEL!

DAAR KOMEN ZE AL AAN! IK MOET ME VERDER TERUG TREKKEN DAN DIT PORTIEK !!

EN -- MENEER -- WAT MAG HET ZIJN !!
EEN PAKJE PUDDING!
VANILLE ?!
NEE -- GRIESMEEL!
!
WEN

PFFF -- ZE LOPEN VOORBIJ ! ZE HEBBEN ME NIET GEZIEN !!
HEE -- JIJ GAAT VOOR JE BEURT!
TREKKEN
?
TREK
VOOR MIJN BEURT ? IK ?! HOEZO ?!
IK WAS HET EERST IN DE WINKEL !!
KINDEREN MOETEN ALTIJD WACHTEN ! DAT IS BEKEND !
ACH -- MENEER ! LATEN WIJ ALS GROTE MENSEN TOCH HET VERSTANDIGST ZIJN EN DE JEUGD VOORRANG VERLENEN! VINDT U ZELF OOK NIET ?!
HUH ?!
BEMOEI JE MET JE EIGEN ZAKEN JAN-HEN ! VOLWASSENEN ZIJN HELEMAAL NIET HET VERSTANDIGST !
!
POK
OEI -- OEI -- OEI !!
WAT IS DÁT NOU ?! IK WILDE JE NOG WEL HELPEN ! NOTA - BENE NOG AAN TOE !!
MOOIE OPVOEDING HEB JIJ GEHAD ! ALS IK JE VADER --
?
MAG IK ER EVEN TUSSEN KOMEN ?
WIL JIJ MIJN DOCHTER WEL EENS MET RUST LATEN ! EN WAT DIE OPVOEDING BETREFT --
KALM MAAR ! KALM ! IK BEMOEI ME AL NERGENS MEER MEE !!

KOM ELSJE ! DIT IS GEEN OMGEVING VOOR KLEINE MEISJES !!
JA PA ! GOED PA !!
CHOCOLAT
BLLLLL!
EN -- EH -- WAT MAG HET ZIJN MENEER !!
CHOCOLAT
6 IGAREN ! VAN DIE HELE GROTE ! DEZELFDE ALS HANNIBAL VAN HET A-TEAM ALTIJD ROOKT !
PUF
PUF
PUF
PUF
PUF
PUF
PUF
PUF
BEUH !!
LATER
RINNGG
AH -- DAAR ZUL JE PIM HEBBEN !
PIM -- KOM BINNEN ! IK HEB DE T.V. AL AAN STAAN ! HET A-TEAM BEGINT OVER VIJF MINUTEN !!
A-TEAM ! JIJ ALTIJD MET JE A-TEAM -- IK HEB DAAR TOCH ZO DE PEE OVER IN !! IK WIL WEL EENS WAT ANDERS ZIEN ! DE 'WREKERS' OF ZO !!
?
EINDE

Who framed ROGER RABBIT™

DOOR PASCAL OOST

In 1917 verbaasde Max Fleischer de wereld door in een filmpje een getekende clown uit zijn inktpot te laten kruipen. Sinds die tijd is regelmatig geprobeerd om tekenfilm en echte film te combineren. Maar tot nu toe was dat nooit een succes. Mens en animatie hebben op het filmscherm nog nooit de illusie kunnen wekken dat ze echt contact met elkaar hadden.
Op 24 juni is in Amerika *Who framed Roger Rabbit* in première gegaan, een film over de menselijke detective Eddie Valiant (Bob Hoskins) die het leven van filmkonijn Roger Rabbit moet zien te redden. Is het dit keer wel gelukt? Jep. Tijdens de eerste minuten van deze film valt je mond open, je ogen puilen uit en er komt een balloontje met "GLOEP!" uit je keel. Met deze film wordt de droom van elke tekenfilmliefhebber eindelijk werkelijkheid.

Who framed Roger Rabbit speelt zich af in 1947 in het bruisende centrum van de Amerikaanse filmindustrie: Los Angeles. Dat was ook de gouden tijd voor tekenfilmliefhebbers. De briljante korte tekenfilmpjes die tegenwoordig nog veel te weinig op t.v. te zien zijn, stammen voor een groot gedeelte uit die periode. In Who framed Roger Rabbit worden die tekenfilms net zo opgenomen als de gewone films. De tekenfilmfiguren zijn acteurs, Toons. Ze komen 's ochtends gewoon met de tram naar hun werk, rennen een dag achter elkaar aan en krijgen brandkasten op hun hoofd voor een snorrende camera, en gaan na vijf uur weer naar huis, naar moeder de vrouw. Ze wonen in hun eigen wijk: Toontown. Een van de grote sterren is Roger Rabbit, hoofdrolspeler in vele Maroon Cartoons.
Roger is een soort omgekeerde Bugs Bunny. Terwijl Bugs zijn tegenspelers altijd tot wanhoop drijft, is Roger de schlemiel die voortdurend het slachtoffer van zijn omgeving is. Maar het gaat niet goed met Roger, en volgens zijn baas komt dat door zijn vrouw.
Maroon huurt de aan lager wal geraakte detective Eddie Valiant om te bewijzen dat Rogers vrouw niet deugt. De zaak loopt echter uit de hand, er valt een dode, en Roger wordt verdacht van moord. Het konijn dreigt slachtoffer

te worden van een gigantisch complot om Los Angeles de moderne tijd in te sleuren, en Toontown met de grond gelijk te maken.

Je kunt Who framed Roger Rabbit zien als een klassiek detectiveverhaal, waarbij een aan lager wal geraakte detective op het spoor van een enorme misdaad komt en een van de hoofdrolspelers toevallig witte flaporen heeft.
Maar de film lijkt toch vooral nostalgisch bedoeld. Hij laat je zitten met de vraag waar toch al die fantastische tekenfilms gebleven zijn die ze vroeger wel maakten, maar tegenwoordig niet meer.

Vooral mensen die al van tekenfilms houden zullen bij Who framed Roger Rabbit hun hart ophalen. Tientallen legendarische tekenfilmberoemdheden laten even hun neus zien. Donald Duck en Daffy Duck spelen samen in een nachtclub, Eddie Valiant wordt omver gelopen door dansers uit **Fantasia**, Droopy bedient een lift, Bugs Bunny en Mickey Mouse doen samen aan parachutespringen en op het eind van de film komen al die personages tegelijk in beeld. Eigenlijk zou je dan, net als vroeger bij Tex Avery filmpjes wel is gebeurd, de bioscoopeigenaar willen dwingen om het nog eens te laten zien, en nog eens, en nog eens...
Voor kinderen is **Who framed Roger Rabbit** een heel leuk kijkspektakel, maar wat er allemaal gebeurt is nauwelijks te begrijpen. Heel wat hoge pieten bij Disney moeten dan ook slapeloze nachten hebben gehad bij de gedachte dat Who framed Roger Rabbit wel eens in hetzelfde hoekje zou kunnen belanden als andere volwassen tekenfilms, zoals bijvoorbeeld **Fritz the Cat**: leuk voor de fans, maar zakelijk gezien weggegooid geld.
Ze zullen ondertussen wel weer gerust slapen.

Alleen als in Amerika heeft de film de ongeveer 50 miljoen dollar die hij heeft gekost, ruimschoots terugverdiend.

De Walt Disney Company had de filmrechten op het boek **Who censored Roger Rabbit** van Gary Wolfe al een paar jaar liggen. De eerste versie van het filmscript werd in 1982 aan regisseur Robert Zemeckis gegeven om te lezen. Maar in die tijd was Disney als filmproducent er slecht aan toe. Niemand geloofde dat zij zo'n gigantisch filmproject van de grond zouden kunnen krijgen. In heel korte tijd zijn er bij Disney echter radicale veranderingen doorgevoerd. Een nieuwe baas, Michael Eisner, haalde de bezem door de filmafdeling, en onder het nieuwe label Touchstone heeft de Walt Disney Company een paar van de allergrootste kassuccessen van de laatste jaren uitgebracht.
Daardoor konden ze het maken van **Who framed Roger Rabbit** opeens wel aan.

Steven Spielberg werd erbij gehaald. Alleen een zwaargewicht zoals hij was in staat om van concurrerende filmmaatschappijen de toestemming los te peuteren om al hun populaire tekenfilmfiguren samen in een Disneyfilm te laten optreden.
Waarschijnlijk dachten ze dat Spielberg de animatie automatisch door iemand van Disney zou laten doen, maar Spielberg en regisseur Zemeckis hadden andere plannen. Spielberg wilde eerst Don Bluth (bekend van onder andere **The secret of Nimh** en **An American Tail**), maar die was druk bezig met **The land before time began** Uiteindelijk vonden ze de Canadese, in London werkende animator Richard Williams. Williams werkt zelfstandig, is bekend van de titelanimatie van dePink Panter -films, maakte een heleboel reclamefilmpjes (onder andere voor Fanta, ook met Disneyfiguren), en kreeg in 1972 de oscar voorA Chrismas Carol. Richard Williams was ook al 23 jaar bezig aan een eigen film:**The thief and the cobbler** Toen Spielberg en Zemeckis het materiaal dat daarvan af is zagen (pas een kwartier), wilde ze Williams hebben voor **Who framed Roger Rabbit**.
Williams had er eerst helemaal geen zin in. Zoals veel animators walgt hij van eerdere pogingen om levende acteurs en tekenfilmfiguren in één film te combineren.
Spielberg, Zemeckis en Williams waren het er alledrie over eens dat het alleen zinvol was om Who framed Roger Rabbit te maken, als de uitvoering echt perfect werd. De animatie moest de kwaliteit hebben van de Disneyfilms, de volwassen humor van Tex Avery, en het soort karakters als in de Warner Brothers cartoons.
De gedachte dat Spielberg hem zou kunnen helpen bij het afmaken van The thief and the cobbler gaf voor Williams uiteindelijk de

"I'M NOT A GULPER, BUT WHEN JESSICA RABBIT APPEARED ON THAT STAGE, I GULPED. SO THIS WAS ROGER RABBIT'S WIFE! NO WONDER HE COULDN'T KEEP HIS MIND ON HIS WORK!"
"SURE... SHE WAS A TOON. BUT WHAT A TOON! THE EPITOME OF WHAT A PENCIL AND A FERTILE IMAGINATION CAN DO."

HOW DID YOU GET IN HERE?
MAIL SLOT! I FIGURED I'D BE SAFE HERE! YOU ALWAYS HELPED US TOONS, EDDIE!
YEAH? WELL, NOT ANYMORE! C'MERE!
WHAT'S THIS!
NO WILL? WHAT A SCREAM!
YOU HOMICIDAL HARE! GIT!

doorslag.
Het realistische gedeelte van de film werd het eerst opgenomen. Daarbij moest voortdurend rekening gehouden worden met de personen die er later bijgetekend zouden worden.
Er werd met rubberen poppen geoefend zodat de acteurs en de cameramensen ongeveer een idee hadden waar later de getekende figuren zouden komen. Bob Hoskins stond steeds tegen lucht te acteren, terwijl buiten beeld de teksten van Roger Rabbit werden gesproken door Charles Fleischer in een konijnepak.
Bij veel opnames waren er tientallen mensen bezig om via touwtjes en mechanieken dingen te laten gebeuren die in de uiteindelijke film door getekende figuren worden gedaan.
Alle eerdere gewoontes voor het maken van combinatie-films werden overboord gegooid. De camera werd niet meer vast gezet om het de animators makkelijker te maken, maar beweegt net zo veel als in gewone films. Via de belichting werd niet meer geprobeerd om de mensen zo plat mogelijk te laten lijken, zodat ze minder afstaken tegen de Toons, de Toons zouden juist driedimensionaal gaan lijken.

Nadat het live gedeelte gefilmd en gemonteerd was, begon de animatie. De honderden tekenaars maakten niet alleen de geanimeerde figuren (de volledige 24 beelden per seconde in plaats van de helft, zoals bij de meeste tekenfilms gebruikelijk is), ze maakten ook voor elk beeld aparte effecten, zoals bewegende schaduwen aan verschillende kanten en lichtvlekken, allemaal om de Toons naderhand zo echt mogelijk te laten lijken.
Het combineren van de gefilmde en de getekende gedeelten gebeurde in de speciale effecten-fabriek Industrial Light and Magic van George Lucas. Daar hadden ze al jarenlange ervaring met het combineren van modellen van ruimteschepen en zo met echte mensen, dit keer deden ze het voor het eerst met getekend materiaal. Filmbeeldje voor filmbeeldje is opgebouwd uit tientallen, soms wel honderden verschillende elementen, waarbij telkens geprobeerd werd om het uiteindelijke resultaat zo perfect te laten zijn, dat het niet eens meer opvalt als iets bijzonders. Hoe ongelofelijk goed dit is gelukt, zie je al in een van de eerste momenten van de film als buiten voor een raam, door een halfopen luxaflex gezien, Dombo voorbij komt vliegen.

KONIJN TE KOOP

***Who framed Roger Rabbit* had niet gemaakt kunnen worden zonder contracten vooraf te hebben afgesloten met speelgoedmakers, textielbedrukkers en frisdrank- en snelle hapfabrikanten Het gaat tenslotte niet om het konijn, maar om de knikkers. Er zijn een paar scènes opgeofferd omdat de film per se op 24 juni in première moest, wegens afgesloten contracten en om vooral niks van het Amerikaanse zomerseizoen te missen. MacDonalds heeft ongeveer 15 miljoen betaald om Roger Rabbit te mogen gebruiken. Coca Cola vestigt zijn hoop op Roger Rabbit in zijn voortdurende oorlog met Pepsi, in de hoop dat het witte konijn Michael Jackson en Tina Turner kan verslaan.**
Door de overdaad aan Roger Rabbit-buttons, -kleren, -tassen, - bekers, -glazen, -schrijfspullen, -douchegordijnen, -toiletartikelen enzovoort enzovoort enzovoort die we binnenkort ook in Nederland over ons uitgestort zullen krijgen, zou je wel eens het idee kunnen krijgen dat het allemaal niet meer gaat om een prachtige film, maar om een uitgekiende marketingstrategie. Waarschijnlijk is dat ook zo, maar dat zullen we op de koop toe moeten nemen. De film is gewoon té goed om te missen. We boffen dat mensen zoals Steven Spielberg op hun gezonde boerenmafheid tegenwoordig nog miljoenen dollars krediet kunnen krijgen om hun fantastische plannen uit te voeren.

Kunnen we na **Who framed Roger Rabbit** een opleving van de Amerikaanse tekenfilmproduktie verwachten? De film geeft wel weer hoop. **Who framed Roger Rabbit** bewijst dat er nog steeds mensen zijn die tekenfilms van zeer hoge kwaliteit kunnen maken. Het zou heel mooi zijn als Roger Rabbit de vraag naar goede tekenfilms weer zou doen opleven. Een paar jaar geleden werd er voor het eerst sinds vele jaren weer eens een kort Daffy Duck filmpje gemaakt, en dat feit was bijzonder genoeg om hier de kranten te halen.
Na de rampzalige jaren met He-Man, Wuzzels en Gummieberen zijn we wel heel hard aan verbetering toe.

Alle illustraties: ©The Walt Disney Company/Amblin Entertainment Inc.

De spanning die in de film zit tussen de getekende en de werkelijke wereld, is natuurlijk nooit in een getekende strip over te brengen. Fans van Daan Jippes zullen uiteraard blij zijn dat ze weer iets van zijn werk kunnen bemachtigen, hoewel de strip zeker niet zo geworden is als hij het graag had gezien. De tegenstelling tussen levend en getekend heeft men de strip geprobeerd te imiteren door een tekenaar te gebruiken voor de karikaturale gedeelten (Daan Jippes) en een die de realistische personen en achtergronden uit moesten werken. De samenwerking ging niet vlekkeloos.
Vergeleken met de stripversies die af en toe van andere films verschijnen, meestal snel maakwerk door lopende band-tekenaars, is het album van ***Who framed Roger Rabbit****, uitgegeven door Oberon en voorgepubliceerd in Sjors & Sjimmie Stripblad, nog een juweeltje.*

(Advertentie)

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A; 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

STRIP ANTIQUARIAAT
&
STRIPGALERIE PANDA
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur
Frederikstraat 955-959, 2514 LJ 's-Gravenhage, tel. 070-635950*

BOEKEN

DE VERLICHTE MARKIEZIN
LAX & COTHIAS
BLITZ 1988
Prijs f21,90 (48 PAGINA'S, KLEUR)

In 1989 is het tweehonderd jaar geleden dat de Franse revolutie plaatsvond. Verschillende uitgevers bereiden zich nu al voor op de uitgebreide aandacht die de herdenking hiervan zal krijgen. Een van die uitgevers is Vents d'ouest. Dit is de uitgever van twee trilogieën waarvan telkens een deel verschijnt in 1987, 1988 en 1989. De eerste serie **La revolution francaise** wordt getekend door Temglit. Van de andere serie **La marquise du lumiere** verscheen het eerste deel in vertaling. Beide series worden geschreven door Cothias.
De verlichte markiezin is niet de eerste strip die door Lax werd getekend maar vergeleken met zijn andere werk is er wel sprake van een stijlbreuk. Eerder tekende hij voor Glenat de dierenstrip **Hector le castor** en de thriller **Ennui mortel**, voor Vents d'ouest maakte hij **Des maux pour le dire,** een strip over een gehandicapte jongen die voor zichzelf opkomt.
Cothias is een bijzonder productieve scenarist die onder meer werkt met Juillard, Adamov en Gillon. Zijn scenario's hebben een duidelijke herkenbaarheid. Hij legt een voorkeur aan de dag voor decadentie en symboliek en speelt graag de vette, volgevreten rijken uit tegen de domme, lelijke armen. Hoewel geen van beide partijen er goed afkomt lijkt Cothias sympathie toch meer uit te gaan naar de onderdrukte arbeider dan naar de bourgeoisie. In die zin wijken zijn verhalen af van wat we doorgaans als historische strip voorgeschoteld krijgen. Van sociale betrokkenheid is bijvoorbeeld in de scenario's van Jacques Martin geen sprake.
Het lijkt erop dat Cothias zich bij het schrijven van **De verlichte markiezin** heeft ingehouden. Niettemin komen we op pagina 41/42 en pagina 46 weer twee voor hem zo typische symbolische scenes tegen waarin dit keer dieren een rol spelen. We zien een man staan pissen. Door de stroom die zijn urine veroorzaakt wordt een spin meegevoerd naar het riool. Even later zien we de Franse koning ontwaken uit een droom waarin hij die spin is.
De verlichte markiezin is Sophie de Grouchy, die na een verblijf in een tehuis voor meisjes onverwacht in het huwelijk treedt met de markies de Concorcet, een verlicht filosoof die vele jaren ouder is, maar Sophie kan introduceren in de intellectuele wereld van Parijs. Tijdens haar verblijf in het tehuis is Sophie zwanger geraakt van markies de la Fayette, een veteraan uit de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd. Het kind wordt te vondeling gelegd en de jonge pauper Modeste Bonhom krijgt opdracht het meisje naar een weeshuis in Parijs te brengen. De bouwstenen zijn gelegd voor een klassiek drama dat zich in de volgende twee delen verder zal ontwikkelen. **De verlichte markiezin** is een historische strip zoals die de laatste jaren meer gemaakt worden in Frankrijk. Lax tekeningen zijn helder en doen denken aan het werk van Andre Juillard. De kwaliteit van het tekenwerk wordt versterkt door de mooie inkleuring van Claudine Blanc-Dumont, die inderdaad ook de kleuren verzorgd van de serie Cartland.

HP

JANUARY JONES 1: DODENRIT NAAR MONTE CARLO
ERIC HEUVEL & MARTIN LODEWIJK
OBERON 1988
Prijs f6,95 (48 PAGINA'S, KLEUR)
Het blijft eeuwig zonde dat Martin Lodewijk opgehouden schijnt te zijn met **Agent 327**. De combinatie van ongelooflijke avonturen en parodie-cliché's, kenmerkend voor deze reeks, is echter weer aanwezig in een nieuwe serie, zij het dat niet Lodewijk maar Eric Heuvel het tekenwerk voor zijn rekening neemt. En dat is niet het enige dat ik in dit album mis. Waanzinnig getekende

figuren zoals Wu Manchu geven toch een extra dimensie aan de Nederlandse avonturenstrip.
January Jones is een testpilote die zich, zonder sucses overigens, verre probeert te houden van politiek in de jaren dertig. Gedwongen door de geheime dienst moet zij een microfilm meesmokkelen naar Monte Carlo. Daarvoor doet zij mee aan een rally. Twee elkaar tegenwerkende nazi-organisaties alsmede een valsspelende Italiaan (wat anders?) en een monteur die nog onder moeders vleugels zit vervolmaken het verhaal. Leuk, misschien meer voor jong, minder voor oud.

PdB

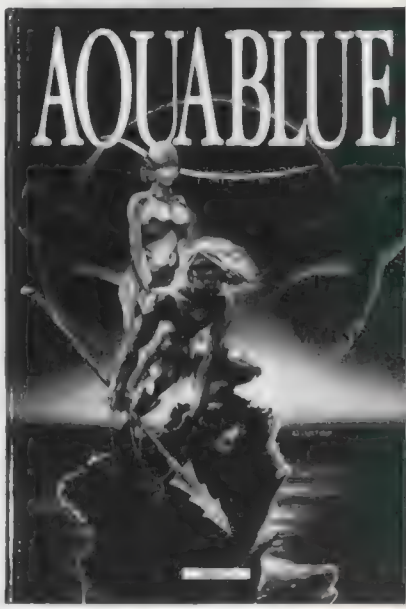

AQUABLUE
CAILLETEAU & VATINE
BLITZ 1988
Prijs f21,90 (48 PAGINA'S, KLEUR)
In **Aquablue** maken we kennis met Nao, een jongen die op de planeet Aquablue strandt met zijn opvoedrobot nadat het cruiseschip met aan boord zijn ouders is vergaan. Aquablue is een planeet die voor 97 procent bestaat uit water. De zee en de erin levende roggen spelen een belangrijke rol in de cultuur van op eilanden levende vissers. Nao wordt liefderijk door hen opgenomen en opgevoed. Kort nadat hij de volwassenheidsriten heeft ondergaan landt professor Hall op de planeet, even later gevolgd door aardse kolonisten. Voor hen is de enorme

watervlakte interessant als energiebron. Nao komt tegen hun plannen in opstand.
Cailleteau en Vatine tekenden al jaren korte verhalen voor Pilote voordat een eerste bundel verscheen: **Galeres balneaires**, even later gevolgd door **l'Enfer de la drague,** twee boeken met de belevenissen van de pubers Fred en Bob. Daarnaast maakten ze voor Fluide glacial de serie **Stan Pulsar**, waarvan een boek verscheen : **l'As des astres.**
Aquablue is hun vierde boek en het eerste waarvan een Nederlandse vertaling verscheen. De strip is voortreffelijk getekend door Thierry Cailleteau en ingekleurd door Olivier Vatine en bevat een van de meest ontroerende scenes die ik tot nu toe in een strip ben tegengekomen, waarin de achtjarige jongen kennis maakt met een van de reuzenroggen. In snel tempo wordt hierna zijn ontwikkeling beschreven en op het moment dat de kolonisten arriveren hebben Nao en het vissersvolk de sympathie van de lezer gewonnen.

HP

BOEKEN

DE TRIOMF VAN ARN
GAL, DIONNET & PICARET
ARBORIS
f21,90 (SC) of f31,90 (HC)
(124 PAGINA'S, ZWART/WIT)

"De vestingmuren zijn te hoog en de poorten te zwaar bewaakt. De legende zegt dat van alle gevangenissen die van Oexel het ergste is. Als de sombere deur zich achter je sluit blijft er niets over dan geduldig op de dood te wachten. Maar Arn van Ronan kende die legende niet, of anders gezegd hij weigerde erin te geloven. en op een dag zou hij ontsnappen om wraak te nemen."
Als jongen van tien komt Arn in de gevangenis terecht nadat tegenstanders zijn vader vermoord hebben. Hij is vastbesloten te ontsnappen en wraak te nemen op de moordenaars van zijn vader. Deze wraak zal vergaande gevolgen hebben voor het rijk Altan.

In dit dikke boek vertellen Dionnet, Picaret en Gal de legende van Arn. Dionnet was een van de pioniers van de volwassenenstrip. Hij stond aan de wieg van Metal hurlant en schreef (weinig) scenario's. Picaret schreef eerder **Polonius** voor Tardi, een van de eerste Yendor-boeken evenals **De legers van de veroveraar,** Gals eerste boek. Hieraan werkte hij vijf jaar en nog langer duurde het voordat de oorspronkelijk twee delen waaruit **De triomf van Arn** bestaat volledig afwas. Gal is een fantastisch tekenaar. Zijn pagina`s zijn uiterst gedetailleerd, hij is uiterst bedreven in het tekenen van massa-scenes en heeft een pagina-opbouw waar menigeen wat van kan leren. Zijn werk is alleen te vergelijken met dat van en andere tekenaar van massascenes Frank Bellamy.
Eigenlijk zijn Gals tekeningen te mooi voor het formaat waarop dit boek is gedrukt. Jammer wel, maar laat ik niet muggeziften en Arboris bedanken voor het uitgeven van dit boek.

HP

HET LIEFDESCONCILIE
SERGE ZUBALDIA
LOEMPIA 1988
f9,90 (48 PAGINA'S, ZWART/WIT)

Italianen worden wel gezien als de meesters van de erotische strip. Magnus, Manara en misschien nog anderen deden hun techniek op bij het vervaardigen van de beruchte Italiaanse fumetti.
Voor mij is Zubaldia nieuw en de tekeningen zijn in zoverre ontwikkeld dat ze niet meer aan de soft pornostrips doen denken die bij Italiannen zo geliefd zijn. Het erotische overheerst het pornografische helemaal, al is het beeld zozeer cliché-matig dat ik er niet erg door geboeid kon worden.
Het verhaaltje spelende in de tijd van paus Alessandro Borgia, de meest beruchte paus in de renaissance, is mager.In de hemel verzoekt men de duivel om voor een soort straf annex verleiding te

zorgen, hetgeen uitmondt in een wulpse maar leeghoofdige dame, die een soort ziekte in zich draagt (nogal zwart in een tijd van aids). De duivel besluit, uit een soort minderwaardigheidscomplex (ik krijg altijd de schuld) zijn eigen invulling aan de verleiding te geven. Wat precies wordt mij niet duidelijk.
Het leukste van de strip is onge twijfeld de tekening van de hypocrisie, vooral bij Maria : Vergeving moet altijd mogelijk blijven maar ondertussen worden de grootst mogelijke gruwelen uitgedacht om de mensheid te straffen. Ook naar de duivel gedragen de hemelingen zich hypocriet, zodat de sympathie van de lezer eerder bij de duivel komt te liggen. Eerder ja, want zoals veel Italianen is ook dit duo in staat om goed een verhaal te realiseren waar voor geen der optredende figuren echte sympathie op te brengen is. In zijn genre niet een van de beste maar wel leesbaar.

PdB

ARDEUR 3: POLEN
ALEX & DANIEL VARENNE
ARBORIS 1988
Prijs f21,90 (SC) of f31,90 (HC)
(96 PAGINA'S, ZWART/WIT)
Het vorige deel in deze serie, **Warschau** werd algemeen bejubeld als een van de beste auteursstrips van 1987. Of dit met het nieuwe deel ook zal gebeuren waag ik te betwijfelen. Warschau had namelijk een sterk verhaal en een perfecte samensmelting van sfeer en plot. Juist dit laatste ontbreekt in **Polen**.
Er wordt door de auteurs een beeld gegeven van Polen na de oorlog: een langgerekt niets, af en toe onderbroken door al dan niet verwoeste en verlaten nederzettingen, waar verschillende groeperingen elkaar naar het leven staan. In dit Polen is overleven het belangrijkste doel en is het individu ondergeschikt aan het collectief.
Polen is door Varenne op een prachtige manier getekend. Het werken met verschillende tinten grijs en het afwisselend gebruik van grote vlakken en detailistisch getekende situaties is kenmerkend voor zijn tekenstijl. Het versterkt de zwartgalligheid die zijn boeken zo herkenbaar maakt. Toch moet een kanttekening gemaakt worden bij **Polen**. Het lijkt alsof aan sommige pagina's minder aandacht is besteed. Dan worden zijn mensen poppetjes.

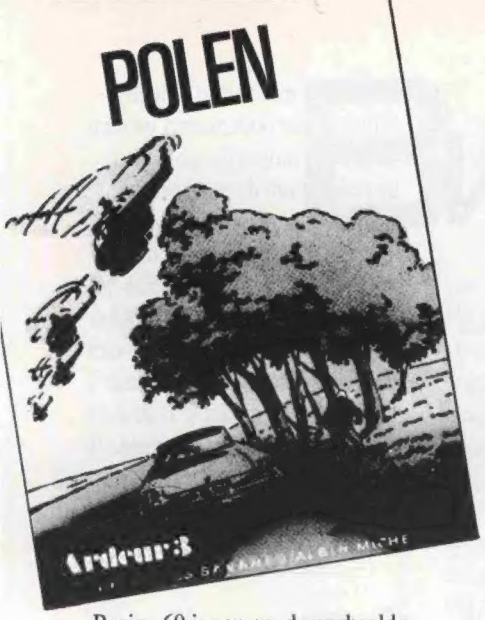

Pagina 69 is een goed voorbeeld : het lijkt wel alsof Arthur vastzit aan touwtjes als een pop in een poppentheater. Een ander voorbeeld is pagina 28 die vanonder een vijftien jaar oude copieermachine lijkt te komen.
Mijn grootste bezwaar tegen dit boek is echter de plot, of beter gezegd het ontbreken ervan. Het doet me denken aan William Vance zonder scenarist : mooie tekeningen maar er gebeurt niets. Dit is ook het geval met Ardeur. De Ardeur die Berlijn aan het einde van dit boek inrijdt, is dezelfde die uit Warschau vertrokken is. Alles wat hij onderweg mee-
maakt is een onderdeel van het weergeven van het Polen waar hij doorheen reist. Ardeur als hoofdpersoon verdrinkt en dat is naar mijn mening funest voor het boek.
Bijvoorbeeld de manier (en niet het feit op zich) waarop hij zich in de luren laat leggen door Jalek kwam op mij erg onwaarschijnlijk over. Maar misschien is dat wel de bedoeling van de auteurs om de held Ardeur te relativeren. Met deel vijf (**Ida Mauz**) in gedachten ben ik dan ook erg nieuwsgierig wat er met hun held in het vierde deel zal gebeuren. Eventueel moet ik dan mijn (negatieve) oordeel over dit boek herzien

JK

BITS & PIECES

Winnaar

Weer eens naar de radio geluisterd. Aan de telefoon hebben wij ons nieuwbakken laureaat. Tevreden, feestvarken?' Ach, prijsje van lamlendige jury gehad, heren. Niet interessant. Stond al jaren op het lijstje. Nee, bijna posthuum, deze toekenning. Je hoort die semi-koele kikker door de ether popelen.
Menig recht geaard vaderlander zou zo'n knul een dram voor z'n kanus geven. Maar dat is ongenuanceerd. Natuurlijk staat hij op een lijst. Tussen 235 anderen, schat ik. Het aardige van zo'n prijs krijgen is juist, dat je dan pas weet hoe hoog je de jaren ervoor op het lijstje stond. Dat zijn nog eens spannende jaren. 'Tjessus, weer niet'. Volop stof om te gaan kankeren. Na de toekenning tel je gewoon hélemáál niet meer mee. Precies om die reden zitten er volgens mij alleen dilettanten in de jury. Geweten is bij die lui slechts een voltooid deelwoord. Nergens verstand van. Alleen satanische genoegens. Smullen als er weer iemand met een beeldje in z'n handen de vergetelheid is ingedrukt. Naar buiten spelen ze vooraf de erenswaardige jury die in wijsheid heeft besloten. Pure sarcasten.
De ontwikkeling bij zo'n winnaar gaat andersom. Na het gemopper voor de bühne, wordt hij langzaam maar zeker nerveus. Beetje leuk toch wel, hi, die prijs. Zouden ze lullig doen bij de uitreiking of krijg ik bloemen? Toch maar in pak erheen! En op het toneel schiet z'n gemoed vol. Nou is dat bij Vanessa elke dag het geval. Maar dat kind zit er niet mee. Hooguit slaapt ze een enkele keer wat moeilijk op haar buik. Het laureaat slaapt nachten niet, met zijn geprangd gemoed. Droomt van Gerrit de Jager die het beeldje in de herhaling voor z'n neus weggrist. Wordt badend wakker in de waan dat ze door de prijzenvoorraad heen zijn. En de ANP-foto's zijn ook al mislukt. Maanden heeft de winnaar een martelgang. Z'n boeken worden in groten getale, en vooral goedkoper, aangeboden. Sticker erop: winnaar. Een definitieve doodsteek van plakplastic. Verkoopt voor geen meter. En nog lagere marges ook.
Ik hoef geen ereronde. Sta nu op 234 met stip. Laat ze mijn albums maar lekker blijven kopen.

Ben Bits

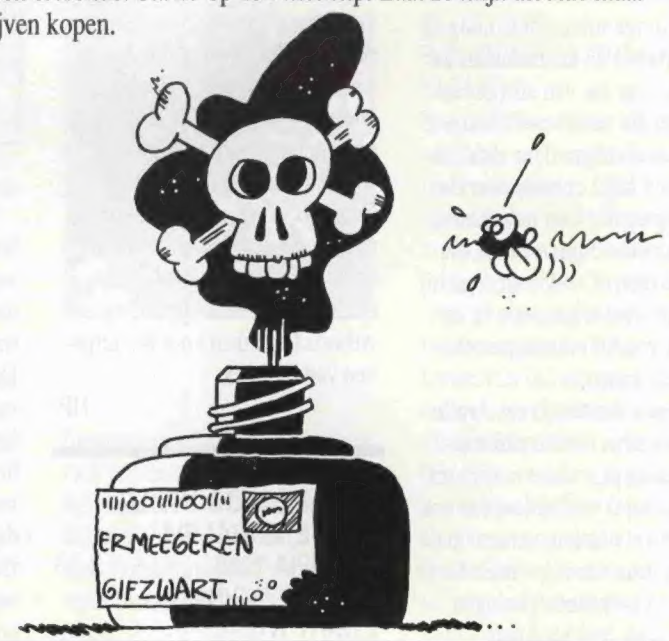

ACTUALITEITEN

VEEL MOEBIUS BIJ CASTERMAN

Maar liefst drie boeken van Moebius zullen rond de stripdagen bij Casterman verschijnen. Hierbij is het in Wordt vervolgd voorgepubliceerde **De tuinen van Edena**, het tweede deel van de **Edena**-serie waarin eerder **De ster** verscheen (64 pagina,s, *f* 12,50). **Morgendoder** is een boeiend verhaaltje op het formaat 18,8 x 26,4 dat door Moebius van fraaie illustraties werd voorzien. (54 pagina's, *f* 19,90). Een fraai gebonden boekje. Als zeer luxe album verschijnt **Made in L.A.** (136 pagina's, *f* 48,00). Dit is een verslag van Moebius verblijf in de Verenigde Staten geschreven door majoor Gruber. De uitvoering is vergelijkbaar met de bij liefhebbers ongetwijfeld bekende uitgaven Starwatcher en Venise celeste.

HP

LACH ALS EEN HYENA

Onder grote belangstelling van cartoontekenaars uit binnen- en buitenland werd donderdag 1 september in de Amsterdamse dierentuin **Artis** de internationale tentoonstelling **Lach als een hyena** geopend. Ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de dierentuin werd in samenwerking met cartoonistenvereniging **De Tulp** een wedstrijd uitgeschreven. Cartoonisten uit 38 landen stuurden hun visie op het thema mens en dier. De zestig beste van de meer dan anderhalfduizend inzendingen waren te zien op een expositie die duurde tot 30 oktober.

Voordat directeur Lensink van Artis de tentoonstelling opende werden de drie beste cartoons bekroond. De Belgische tekenaar Luc Descheemaeker en zijn Joegoslavische collega Srecko Puntaric ontvingen respectievelijk een Bronzen en Zilveren Aap. Het werk van de Engelse cartoonist **Pete Field** werd bekroond met de **Gouden Aap**. Alle winnaars ontvingen een geldprijs die varieerde van 1000 tot 2000 gulden.

BDjr

De winnende cartoon

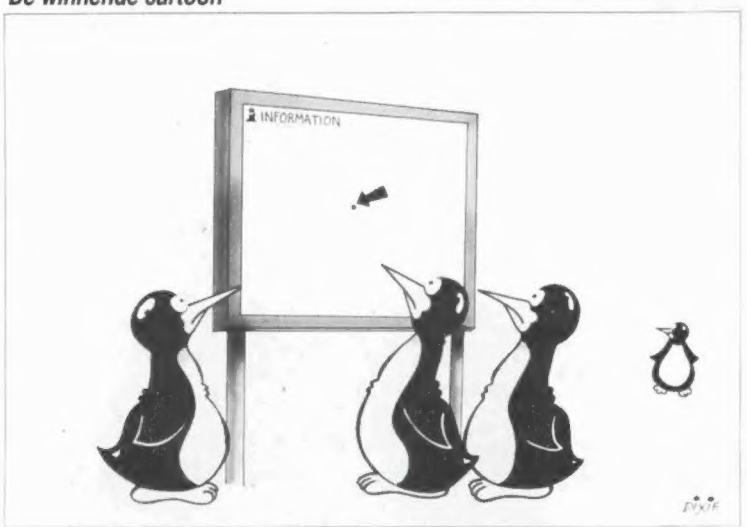

Graham Cooke

CARTOON AID

De Engelse cartoonistenvereniging stuurde haar voorzitter Les Lilley om Field te feliciteren met zijn onderscheiding. Lilley maakte van de gelegenheid gebruik om aandacht te vragen voor het **Cartoon Aid- project**. (zie Stripschrift 217, pagina 20). Deze zusterorganisatie van **Band Aid** wil door het verkopen van stripalbums geld inzamelen om de honger in de derde wereld te bestrijden.

Directeur Graham Cooke was eveneens overgekomen. Hij riep de aanwezigen op een bijdrage te leveren aan de albums van Cartoon Aid door ieder een cartoon te tekenen. De cartoonisten gingen daar graag op in en korte tijd later lag er een fikse stapel tekeningen bij Cooke op tafel.

BDjr

BIRMINGHAM

Helaas had Cooke geen tijd om geinterviewd te worden maar daar wist hij wel wat op : Kom volgende week even naar Birmingham dan praten we daar verder. In Birmingham werd namelijk de grote **IPEX-beurs** gehouden, een internationale drukkers-manifestatie, waarbij het nieuwste op drukgebied gepresenteerd werd. Cooke had iets heel origineels bedacht. Hij vroeg alle standhouders deze keer geen fake-materiaal op hun persen te draaien maar echte pagina's voor de Cartoon Aid-boeken. Er moest heel wat geregeld worden in Birmingham en veel tijd om te praten had Cooke ook nu niet maar de hoofdlijnen werden duidelijk :

Op 27 september verscheen in Nederland het **Cartoon Aid-boek** van 500 pagina's, dat rond de veertig gulden zal kosten en cartoons rond de Olympische spelen bevat. De opbrengst gaat naar Cartoon Aid.

Medio februari komt er een Nederlandstalig boek van eveneens 500 pagina's dik met strips. Voor dit boek worden nog tekenaars gezocht.

BDjr

OPROEP AAN STRIPTEKENAARS

Cartoon Aid zoekt twee soorten tekenaars. Allereerst zij die kant en klare verhalen maken. Zij worden opgeroepen die verhalen in te sturen naar onderstaand adres. Daarnaast worden tekenaars gezocht die en paar pagina's willen tekenen uit een lang verhaal. Dit wordt een kettingstrip. Personages en scenario worden verzorgd. Wie meer informatie wil of werk wil insturen kan dit doen door rechtstreeks contact op te nemen met Cartoon Aid, gevestigd in het Business Design Center, 52 Upper Street, Londen N1 QQH, Engeland. Bellen kan ook: 09 44 1 288 6182.

BDjr

NU OVERAL VERKRIJGBAAR

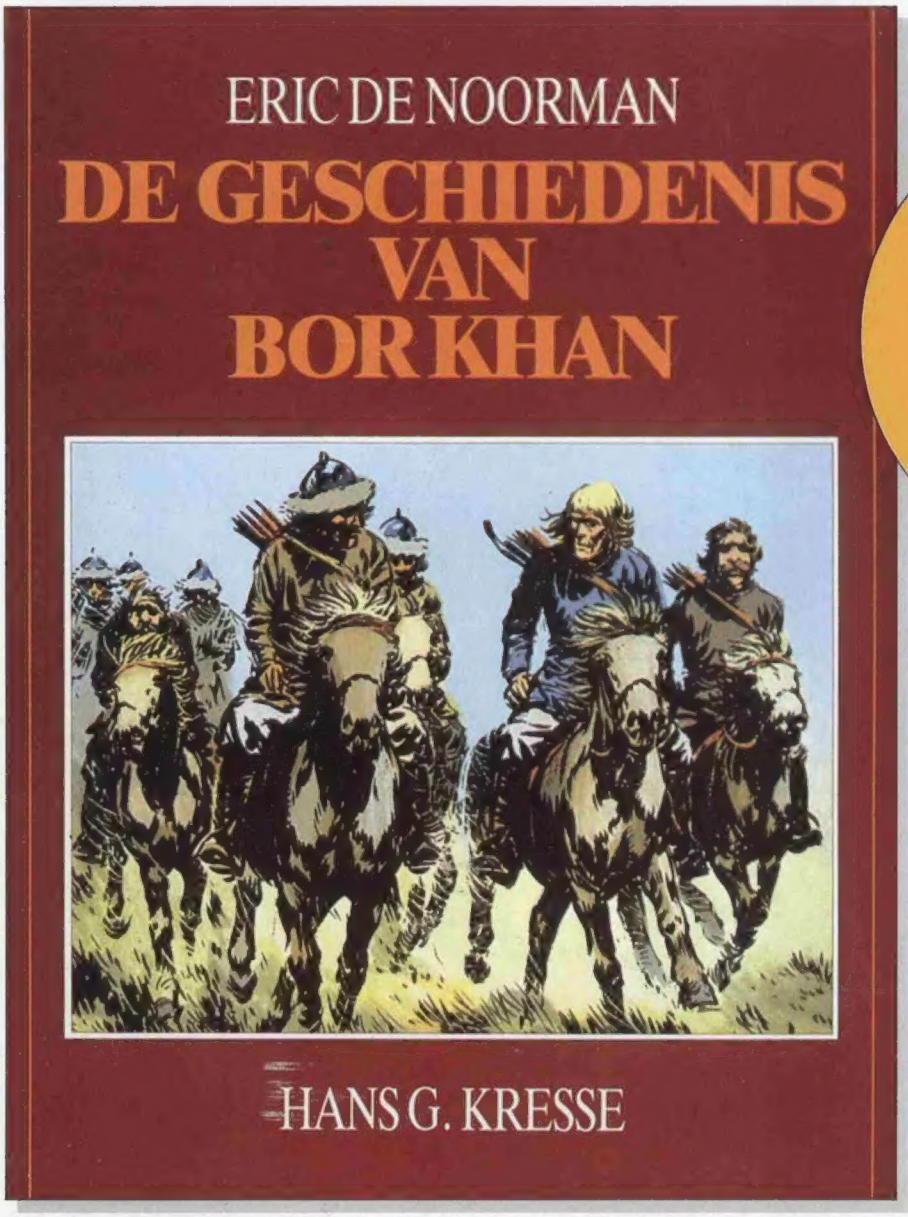

ERIC DE NOORMAN

TEKST EN TEKENINGEN: HANS G. KRESSE

DE GESCHIEDENIS VAN BOR KHAN

Eric de Noorman is een begrip bij iedereen die van strips houdt. Jaren lang waren de briljant getekende avonturen alleen antiquarisch verkrijgbaar. Daar is NU verandering in gekomen. Iedereen die allang zocht naar Eric de Noorman avonturen én iedereen die wil kennismaken met deze legendarische held, kan zijn hart ophalen. De Geschiedenis Van Bor Kahn is het eerste deel uit een reeks waarin Eric opnieuw tot leven komt, in full-color. Grijp je kans en loop Eric de Noorman niet mis!

f 19,95/ 395 Bfr.